

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота магістра

на тему **СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ЛЕКСИКИ СУЧАСНОГО
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0358-2-з/у,
спеціальності 035 “Філологія”
освітньої програми “Українська мова та література”
спеціалізації 035.01 “Українська мова та література”

_____ О. В. Сиротенко

Керівник _____ к. філол. наук,
ст. викладач О. В. Меркулова

Консультант _____ д-р. філол. наук,
проф. Р. О. Христіанінова

Рецензент _____ к. філол. н.,
доц. С. В. Сабліна

Запоріжжя
2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *філологічний*

Кафедра *української мови*

Рівень вищої освіти *магістр*

Спеціальність *035 “Філологія”*

Освітня програма *“Українська мова та література”*

Спеціалізація *035.01 “Українська мова та література”*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри української мови

_____ Р. О. Христіанінова

24 жовтня 2018 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА СТУДЕНТЦІ
Сиротенко Оксані Василівні

1. Тема роботи *Семантична структура лексики сучасного адміністративного права*, керівник роботи Меркулова Оксана Володимирівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, затверджені наказом ЗНУ від 24 травня 2019 року №782-с.

2. Термін подання студентом роботи – 27.12.2019.

3. Вихідні дані до роботи : *словник термінів адміністративного права; кодекс законів України про адміністративні правопорушення; наукові праці Н. О. Ариткуца, М. Б. Вербенець, Г. С. Онуфрієнко та ін.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Теоретичні проблеми дослідження лексики адміністративного права.

2. Організація семантичної структури термінологічної лексики адміністративного права.

3. Поняття про тематичні групи лексики адміністративного права.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) : *немає.*

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Меркулова О.В., ст.викл.	05.09.2018	05.09.2018
Перший розділ	Меркулова О.В., ст.викл.	30.11.2019	30.11.2019
Другий розділ	Меркулова О.В., ст.викл.	14.02.2019	14.02.2019
Третій розділ	Меркулова О.В., ст.викл.	20.04.2019	20.04.2019
Висновки	Меркулова О.В., ст.викл.	31.05.2019	31.05.2019

7. Дата видачі завдання – 05.09.2018 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	Вересень–жовтень 2018 р.	Виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	Вересень – грудень 2018 р.	Виконано
3.	Написання вступу	Січень 2019 р.	Виконано
4.	Підготовка першого розділу “Теоретичні проблеми дослідження лексики адміністративного права”	Лютий – березень 2019 р.	Виконано
5.	Написання другого розділу “Організація семантичної структури термінологічної лексики адміністративного права”	Березень – травень 2019 р.	Виконано
6.	Робота над третім розділом “Поняття про тематичні групи лексики адміністративного права”	Вересень – жовтень 2019 р.	Виконано
7.	Формулювання висновків	Листопад 2019 р.	Виконано
8.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	Грудень 2019 р.	Виконано
9.	Захист роботи	Січень 2020 р.	

Студент _____

О. В. Сиротенко

Керівник роботи
(підпис) (ініціали та прізвище) _____

О. В. Меркулова

Нормоконтроль пройдено.

Нормоконтролер
(підпис) (ініціали та прізвище) _____

Л. М. Стівбур

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра “Семантична структура лексики сучасного адміністративного права” містить 75 сторінок.

Для виконання кваліфікаційної роботи дібрано 800 термінологічних одиниць, опрацьовано 76 наукове джерело.

Об’єктом дослідження - термінологічні словники лексики сучасного адміністративного права, текст кодексу законів України про адміністративні правопорушення.

Предметом вивчення слугувала структура семантичної організації термінологічних одиниць адміністративного права,

Мета роботи: аналіз термінологічних одиниць адміністративного права з точки зору їхньої семантичної організації.

У процесі дослідження виконано такі **завдання:**

1) обґрунтовано теоретичні засади вивчення термінів адміністративного права;

2) виявлено корпус термінологічних одиниць лексики сучасного адміністративного в українській мові;

3) здійснено семантичну класифікацію та опис розглянутих термінологічних одиниць;

4) схарактеризовано лексико-семантичні категорії термінологічних одиниць адміністративного права на позначення різних реалій правничої сфери;

Дослідження велося із застосуванням описового **методу**, що передбачає лінгвістичне спостереження, узагальнення та класифікацію матеріалу. Також у роботі використано опозитивну методику, а саме метод компонентного аналізу.

Наукова новизна полягає в тому, що в ній на основі фахових джерел здійснено аналіз лексичного складу адміністративного права; виявлено й проаналізовано термінолексику цієї сфери функціонування; визначено й схарактеризовано лексико-семантичні категорії.

Сфера застосування. Результати дослідження можуть бути використані в школах різних типів на уроках української мови при вивченні розділу Лексика української літературної мови”, у вишах, для вироблення практичних рекомендацій щодо укладання лексикографічних посібників фахівцям у галузі лінгвістики й права.

Ключові слова: ЮРИДИЧНА ЛІНГВІСТИКА, ТЕРМІН, СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА, ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА КАТЕГОРІЯ, ТЕМАТИЧНА ГРУПА, СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ

ABSTRACT

The master's qualification work “Semantic structure of vocabulary of modern administrative law” contains 75 pages.

700 terminology units were selected for the qualification work, 76 scientific sources were processed.

The object of the research is a terminological dictionaries of vocabulary of modern administrative law, the text of the code of laws of Ukraine on administrative offenses.

The subject of the study was the structure of the semantic organization of terminological units of administrative law,

Purpose: analysis of terminological units of administrative law in terms of their semantic organization.

During the research the following **tasks** were performed:

1) the theoretical basis for studying the terms of administrative law are substantiated;

2) the corpus of terminological units of vocabulary of the modern administrative language in Ukrainian has been identified;

3) semantic classification and description of the terminological units considered;

4) the lexical-semantic categories of terminological units of administrative law for the designation of different realities of the legal sphere are characterized;

The study was conducted using a descriptive method that involves linguistic observation, generalization and classification of material. The paper also uses the oppositional method, namely the method of component analysis.

The scientific novelty is that it analyzes the lexical composition of administrative law on the basis of professional sources; the terminology of this sphere of functioning has been identified and analyzed; the lexical-semantic categories have been defined and characterized.

Scope. The results of the study can be used in schools of different types in the Ukrainian language lessons in the study of the Lexicon section of the Ukrainian literary language”, in higher education institutions, to develop practical recommendations for compiling lexicographic manuals for specialists in the field of linguistics and law.

Keywords: LEGAL LINGUISTICS, TERM, SEMANTIC STRUCTURE, LEXICO-SEMANTIC CATEGORY, THEMATIC GROUP, SEMANTIC FIELD

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	11
1.1. Правничий текст як об'єкт лінгвістичного дослідження.....	11
1.2. Загальна характеристика субмови адміністративного судочинства.....	18
1.3. Особливості лексики текстів сучасного адміністративного права	25
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	36
2.1. Лексико-тематична група адміністративного права.....	36
2.2. Терміни на позначення базових понять адміністративного права.....	44
РОЗДІЛ 3. ПОНЯТТЯ ПРО ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ ЛЕКСИКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	46
3.1. Тематичні групи юридичної лексики адміністративного права	46
3.2. Тематичні групи лексики адміністративного права (суміжні поняття).....	58
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	69

ВСТУП

Лексика мови становить систему, цілісну організацію із взаємопов'язаними й взаємозалежними ділянками, які, у свою чергу, мають власні властивості і підлягають законам існування цієї цілісності. Ідеї систематизації слів на основі картини світу, що конструюються у свідомості, стали основоположними для сучасних описів лексики, які подають її як співрозташування семантичних полів. Зіставлення структур лексико-семантичних полів і пов'язаних з ними внутрішньопольових і міжпольових відношень є продуктивним, бо саме в лексичі найяскравіше відображено специфіку національного світосприйняття [5, с. 13].

У світлі сучасних мовознавчих досліджень, виокремлених шляхом аналізу значень різних слів, нагальною постає необхідність дослідження засобів збереження, фіксації та передачі наукового знання термінів з позиції маніфестації ними навколишнього світу та відтворення галузевих фрагментів мовних картин світу.

Загальні проблеми становлення, тенденцій розвитку, стандартизації й впорядкування термінологій вже були об'єктом дослідження В. П. Даниленко [29], В. М. Лейчика [48], Т. І. Панько [59].

У центрі уваги дослідників перебувають терміносистеми різних наукових галузей, зокрема досліджувалась галузева лексика у тлумачному словнику [1], екологічні терміни [25], одиниці садівничої термінології [44], металургійної [53] та ін.

Розв'язання актуальних проблем сучасної правознавчої науки вимагає використання лінгвістичних знань і все більш перспективним напрямком стає юрислінгвістика нова, синтезуюча правознавство і лінгвістику, міждисциплінарна галузь [43, с. 89]. Різномасштабне вивчення функціонування юридичних термінів у синхронічному та діахронічному плані не випадково привертає увагу дослідників важливістю функцій, які

вона виконує в житті суспільства як засіб вираження юридичних понять, виникнення і розвиток яких тісно пов'язується з розвитком соціально-правових інститутів суспільства.

Юридична підсистема української мови у діахронічному плані неодноразово була об'єктом дослідження у термінознавстві [1; 18; 27]. Дослідниками розглядаються проблеми та перспективи розвитку сучасної української юридичної термінології [5; 16], їх тлумачення та використання у правових актах [35] та судових документах [49]. Семантична структура будь-якої системи слів у словнику, юридичної терміносистеми зокрема, є мережею семантичних відношень, що спостерігаються між словами певної системи, і семантична структура цих систем має описуватися у термінах змістових відношень” [66, с. 3], основою яких виступає протиставлення елементів. З'ясування особливостей системної організації термінології, опозитивних відношень між їх елементами відкриває можливість більш глибокого пізнання мови і має вирішальну роль при встановленні принципів семантичного розвитку терміносистем.

Системність пронизує мову на всіх її рівнях, тому увагу лінгвістів привертає аналіз системних відношень галузевих термінів на різних мовних рівнях, особливо на лексичному, що відбито у роботах [6; 69 та ін.]. Проте ще не дослідженими залишаються семантичні відношення юридичних термінів адміністративного права як реєстрових словникових одиниць на лексико-семантичному рівні.

Для лексичної семантики надзвичайно важливим є висвітлення значення в термінах семантичних компонентів, оскільки подібні дослідження дозволяють здійснити аналіз на глибинному рівні, виявити семантичні компоненти одиниць мови. Компонентний аналіз та метод опозицій виявляють властивості внутрішньої організації одиниць, уможлиблюють чітке висвітлення семантичної інформації термінів у вигляді сем та повне відображення системних зв'язків лексики.

Актуальність обраної теми зумовлена зорієнтованістю сучасних

лінгвістичних досліджень на вивчення особливостей мовної концептуалізації знань та уявлень людини про навколишній світ. Встановлення особливостей семантичної структури юридичних термінів сприятиме уніфікації систем правових термінів мови для їхнього подальшого застосування у суспільному житті носіями української.

Об'єктом дослідження є термінологічні словники лексики сучасного адміністративного права, текст кодексу законів України про адміністративні правопорушення.

Предметом вивчення є структура семантичної організації термінологічних одиниць адміністративного права,

Мета роботи: аналіз термінологічних одиниць адміністративного права з точки зору їхньої семантичної організації.

У процесі дослідження виконано такі **завдання:**

- 1) обґрунтувати теоретичні засади вивчення термінів адміністративного права;
- 2) виявити корпус термінологічних одиниць лексики сучасного адміністративного в українській мові;
- 3) здійснити семантичну класифікацію та опис розглянутих термінологічних одиниць;
- 4) схарактеризувати лексико-семантичні категорії термінологічних одиниць адміністративного права на позначення різних реалій правничої сфери;

Методи дослідження: у роботі основним є описовий метод, що передбачає лінгвістичне спостереження, узагальнення та класифікацію матеріалу. Також у роботі використано опозитивну методику, а саме метод компонентного аналізу.

Наукова новизна полягає в тому, що в ній на основі фахових джерел здійснено аналіз лексичного складу адміністративного права; виявлено й проаналізовано термінолексику цієї сфери функціонування; визначено й схарактеризовано лексико-семантичні категорії.

Практичне значення роботи: результати дослідження можуть бути використані в школах різних типів на уроках української мови при вивченні розділу “Лексика української літературної мови”, у вишах, для вироблення практичних рекомендацій щодо укладання лексикографічних посібників фахівцям у галузі лінгвістики й права.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

1.1. Правничий текст як об'єкт лінгвістичного дослідження

У сучасній лінгвістиці сформовано й активно реалізуються традиційні напрямки вивчення термінологій окремих галузей знань національних мов: структурний склад термінів, словотвірні особливості, семантичні проблеми відношення термінів (синонімія, полісемія, омонімія) тощо, більшість яких можна дослідити саме у сфері функціонування, оскільки, як відомо, саме фаховий текст демонструє мову спеціальності в дії. У зв'язку з цим наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. важливого значення набув аналіз проблем функціонування мовних одиниць у текстах різних стилів, з'ясування специфіки взаємодії лексем з контекстом, що зумовило активізацію досліджень функціонального напрямку й у правовій сфері.

Актуальність цього питання посилюється особливістю правничого терміна, оскільки його функціональне навантаження “виявляється складнішим порівняно з терміном узагалі, бо термінується надто специфічними функціями права та суттєвими особливостями мови як засобу існування права” [19, с. 100], а також тим, що “термін як компонент тексту сприяє утвердженню його наукових принципів і стає в ньому основним” [40, с. 14], а також відіграє вагомий роль у його дефінітивній структурі.

Проблеми наукового тексту – об'єкт студіювання багатьох мовознавців. У колі їх дослідницької уваги загальнотеоретичні проблеми (А. П. Загнітко, В. М. Лейчик, Л. М. Полюга), психолінгвістичні (І. Р. Гальперін, А. А. Залевська), лексико-семантичні особливості тексту (Т. С. Пристайко), стратифікація лексики у науковому тексті (Л. Ю. Буянова, Ю. М. Скребнєв) та ін.

Теоретичні положення наукового тексту сьогодні за умов впровадження форм і методів навчання відповідно до Болонського процесу стають об'єктом вивчення у вишах, видання навчальних посібників та підручників (Г. С. Онуфрієнко “Науковий стиль української мови” [57], І. М. Кочан “Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології” [Цит. за 39, с. 7] та ін.), мета яких навчити студентів працювати з науковим текстом як основним джерелом фахових знань.

Не втрачають актуальності наукові дослідження мови сучасних українських текстів окремих галузей права, зокрема і адміністративного. Окреслено низку таких питань: поняттєвий апарат сучасного адміністративного законодавства та шляхи вдосконалення термінології, яка його обслуговує, правнича термінологія в чинних законодавчих актах України, походження, структура лексики адміністративного права української мови, юридико-лінгвістичні властивості текстів сучасних нормативно-правових актів, труднощі терміновживання, лінгвістична експертиза законопроектів, особливості дефінування в мові, нові підходи до праворозуміння в контексті теорій тексту постструктуралізму й тощо.

Термін “текст” має кілька визначень. Згідно з ширшим трактуванням, текст визначають як словесний (усний чи писемний) твір цілісного змісту (смислу) та мовлення, яке формує і відтворює цей зміст [22, с. 13]. У вузькому значенні текст – це твір мовотворчого процесу, що є завершеним та об'єктивованим у формі писемного документа, який складається із назв низки особливих одиниць, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного зв'язку, що має певну спрямованість і прагматичну настанову [22, с. 18]. Дефініцію тексту як об'єднаної „смисловим зв'язком послідовності будь-яких знакових одиниць, основними ознаками якої є зв'язність і цілісність” подають автори лінгвістичного енциклопедичного словника [Цит. за 22, с. 23]. У теорії тексту, науковому напрямку в лінгвістиці, що сформувався у 60-70 роки минулого століття, виокремлюють також й інші важливі текстові

характеристики – комунікативна спрямованість і окремість.

В. В. Грещук це поняття визначає як “писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об’єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв’язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною темою і сюжетною заданістю” [28, с. 30].

Сформувалося розуміння тексту як лінгвістичної одиниці, що містить таке повідомлення, у якому доказово розкривається зміст об’єкта, що вивчається, подається сукупність характеристик у певному аспекті, який відтворює напрямок розгляду цього об’єкта в конкретній науковій сфері.

У мовознавчій науці переважає думка, що термін, який функціонує у фаховому тексті, реалізує себе лише в ньому, і саме у межах теорії тексту можуть бути знайдені відповіді на дискусійні питання парадигматики: синонімія, омонімія, паронімія, варіативність терміна тощо. Проте існує й інша точка зору, зокрема, О. К. Безпояско вважає, що термін не залежить від контексту [8, с. 61].

Вивчення спеціальних текстів, які є матеріальним відтворенням мови спеціального призначення у сучасному мовознавстві скероване на аналіз їхнього основного завдання, яке міститься у передачі величезного пласта знань від однієї людини до іншої, від одного покоління до іншого. Очевидну специфіку та особливе функціональне навантаження має правничий текст, зокрема кримінальний процесуальний, як вербальний носій спеціальної інформації, і його лексичне наповнення як засіб доступу до такої інформації. Для нього характерна співвіднесеність мовленнєвого твору з певною правовою сферою життя і діяльності та призначеність його змісту для фахівців цієї сфери. Крім того, його мовна структура складається з речень, пов’язаних між собою єдністю мети кримінального процесуального тексту (як і будь-яких інших галузей права), особливістю якого є і те, що він виражає волю правника, зокрема правотворця.

Такий текст створюють фахівці й адресований він передусім

спеціалістам цієї самої галузі, яка “регламентує реалізацію адміністративного закону, а також заснована на ньому, втілена у форму правових відносин та здійснювана у встановленому законом порядку діяльність відповідних органів.

Отже, розуміння змісту функціонально зв’язаного тексту вимагає від реципієнта спеціальної підготовки і знання фахової (юридичної) термінології, яку в різних аспектах застосовують у правничому тексті.

У сучасній юридичній лінгвістиці Г. С. Онуфрієнко класифікує правничі тексти на три основні класи:

- 1) тексти, у яких використовують терміни;
- 2) тексти, у яких фіксують терміни;
- 3) тексти, у яких створюють терміни; та/або комбіновані їх варіанти [58, с. 73].

До першої групи належать статті, дисертації, навчальні посібники, документація тощо, до другої – галузеві енциклопедії, довідники, тлумачні термінологічні словники, до третьої – тексти, автори яких уводять у мову нові одиниці, що не були закріплені до цього у складі номінативного фонду мови (одноосібні та колективні монографії).

Однак спосіб уведення й подальше функціонування номінативних одиниць, як відомо, залежить від формальної структури та номінативної природи самої мовної одиниці (загальнонавчальна лексика, загальнонаукова чи вузькоспеціальна термінологія тощо).

Правильно введені у правничий текст, згадані одиниці допоможуть юристам і самим зрозуміти професійну інформацію, і досягти адекватного сприйняття та розуміння їх іншими людьми. Будь-яка мовна неточність, правописна помилка, можуть призвести не лише до перекручення змісту правничого тексту, особливо кримінального процесуального (з огляду на специфіку галузі), але й до матеріальної та/або моральної шкоди українським громадянам. Крім того, поділяємо думку дослідників мови права (МП) Н. В. Артикуци та Ю. Ф. Прадіда, що розвиток права завжди

пов'язаний з розвитком його мови, що відтворює зміни, які в ньому відбуваються, впливає на процеси право- і законотворення [5, с. 75].

Саме наявністю термінів їх дефініцій забезпечують термінованість правничого тексту як головної ознаки наукового стилю [5, с. 65]. Використання у правничих текстах базових термінів обов'язково супроводжується наведенням їх визначень, які поділяють на “доктринальні (їх пропонують науковці в монографіях, ґрунтовних підручниках та навчальних посібниках) та легальні (вони містяться в законах, нормативних правових актах, постановах Конституційного суду), які, маючи правовий характер, виявляють обов'язкову силу”. При цьому правничий термін не повинен називати поняття з неусталеним змістом і з'являтися раніше, ніж поняття, бо нечіткість та неточність понять і термінів, закладених у концепціях проектів законів, призведуть потім до юридичних помилок, хибних поглядів та позицій правозастосувальників, а отже, термін та поняття, яке він передає, і значення, співвідносне з цим поняттям, мають утворювати єдине й неподільне ціле.

Згадана особливість правничого терміна як компонента фахового тексту відіграє вагомую роль у його дефінітивній структурі. Якщо не подавати визначень понять у правничому тексті, особливо у нормативно-правових актах, це може призвести до неправильного з'ясування змісту правової норми, волі законодавця, неоднозначності при їх інтерпретації, неоднакового розуміння семантики певного терміна різними особами; до існування різних підходів стосовно визначення змісту понять у доктрині та правовій практиці. У зв'язку з цим важливим є вивчення і юридичних і лінгвістичних особливостей текстів, напрацювання методики використання лінгвістичних знань у правовій діяльності.

Позитивним сьогодні є те, що дослідження лінгвістів з питань термінології різних галузей права особливостей правничих текстів використовують у своїй діяльності юристи, зокрема з'ясування змісту правової норми відбувається шляхом аналізу її тексту на основі

використання законів філології.

Саме через мовну досконалість фахового тексту можна гідно представити здобутки українських юристів перед правовою світовою спільнотою.

Заслуговує на увагу герменевтична теорія вивчення нормативно-правового тексту, запропонована Л. І. Чуліндою, відповідно до якої правова реальність пізнається через лінгвістичні форми вираження, а отже, через текст [71, с. 229].

Динамічний розвиток законодавства та нові вимоги, які воно висуває до правової сфери життя суспільства, вимагає ретельного вивчення сучасних правових норм, які реалізуються через фаховий текст. Тож, щоб створити новий, такий, що відповідає сучасним потребам і вимогам права текст, необхідно вивчити у різних лінгвістичних (словотвірному, лексико-семантичному та ін.) аспектах чинний сьогодні.

Як сучасний спеціальний тип мовної комунікації сучасний адміністративний текст виявляє специфіку передусім у спеціальній сфері застосування і має бути:

1) носієм адекватної до сучасної системи права у поняттевому і мовному плані правової інформації, зрозумілої для процесуальних сторін, що необхідно для конструктивного діалогу між комунікантами;

2) точним, лаконічним у плані відтворення змісту кримінальної процесуальної нормативної бази;

3) достатньо інформативним для повноцінної та якісної правової діяльності;

4) абстрагованим від емоцій, які заважають об'єктивному розв'язанню правового конфлікту, та об'єктивним щодо викладу текстового матеріалу.

Усі ці вимоги знаходять своє відтворення в суворій унормованості, стандартизованості, точності, лаконічності у висловлюванні думки, термінованості мовлення, широкому використанні абстрактної лексики,

використанні лексем у їх предметному значенні, послідовності висловлювання тощо, які властиві фаховому тексту.

Текст нового Кодексу, через який правотворці реалізують вимоги і потреби часу, виконує загальнономовні:

- 1) номінативну (називання правових реалій і понять);
- 2) когнітивну (знаряддя й спосіб правового пізнання, оволодіння суспільно-правовим досвідом) та її різновиди: а) конструктивну (мова як спосіб формування і формулювання юридичної думки), б) акумулятивну (накопичення суспільно-правового досвіду і знань), аксіологічну (правової і морально-етичної оцінки);
- 3) комунікативну (спілкування) та її різновиди: а) конотативну (засвоєння правової інформації), б) волюнтативну (волевиявлення суб'єкта права та вплив на правосвідомість), в) культуриносну (збереження і передачі правового знання і правової культури);
- 4) регулювальну (правове регулювання людської поведінки та суспільних відносин);
- 5) емотивно-експресивну (вираження емоційного ставлення до предмета мовлення);
- б) естетичну (мовностилістична довершеність тексту як джерело формування естетичного смаку) і специфічні (правозастосовну, правозахисну) функції.

Останні й відрізняють його від інших галузевих субмов. Їх реалізація на мовному/мовленнєвому рівні залежить від мети і призначення, змісту і форми, жанру і стилю правничого тексту.

Отже, комплексне лінгвістичне дослідження сучасних українських правничих текстів, зокрема адміністративних, є важливим завданням і для лінгвістів, і для правників; особливістю нормативно-правового тексту (порівняно з іншими спеціальними) є вплив на долю людини, захист її прав і законних інтересів, спеціальна (правова) сфера застосування, наявність специфічних функцій і відсутність невербальних засобів репрезентації

норм галузі. У зв'язку з цим актуалізується дослідження лексичного складу сучасних текстів кримінального процесуального права.

1.2. Загальна характеристика субмови адміністративного судочинства

У період інтенсивного розвитку різних галузей людської діяльності й стрімкого поступу наукової думки аналіз мови спеціального призначення (МСП) – мови з вираженим професійним спрямуванням, до якої відносимо і мову права, є важливим напрямком лінгвістичних досліджень, які перебувають на перетині кількох галузей знань і пов'язані з цілим комплексом теоретичних завдань. Саме завдяки мові науки як складникові національної літературної мови, що є обов'язковим атрибутом держави та її ознакою, підтримують національну гідність, духовність народу й передають у світовий інформаційний простір національні досягнення, виражають і формують інтелектуальний потенціал народу, його прогресивну діяльність.

У лінгвістиці термін “підмова”, яким позначають сукупність мовних (переважно лексичних) засобів у текстах однієї тематики, з'явився у 60-ті роки ХХ ст. [40, с. 16]. Поняття “мова науки” вперше зафіксовано у працях учених, які проводили дослідження мови у контексті лінгвістичної філософії. Початком лінгвістичного вивчення мови науки є видання у 1953 році праці англійського вченого Томаса Сейворі “Мова науки” [цит. за 62, с. 15]. Після виокремлення її серед природних (нештучних) мов було визначено й інші типи: мова техніки, реклами, природознавства, медицини тощо.

Мова науки у своєму загальному значенні та конкретна термінологічна система здатні відтворювати інформаційну картину світу, що відповідає певному етапові розвитку суспільства й складається з окремих понять. Останніми роками у вивченні спеціальних субмов

(підмов, метамов) набув актуальності антропоцентричний підхід, який дозволяє вивчати мовні та наукові явища в безпосередньому зв'язку з людською особистістю, її потребами для подальшого самовдосконалення, досягнення нових знань, результатів і мети. Одним із напрямків антропоцентричного мовознавства є опис й аналіз мовної поведінки фахівців певних галузей знань, для якої характерна наявність спеціальних номінативних одиниць. Саме спеціальна лексика дозволяє здійснювати основні функції мови наукових текстів – об'єктивації і передачі наукових знань, тобто когнітивну й комунікативну, які мають визначальну роль у виборі мовних засобів.

Свого часу, запроваджуючи ідеї Празького лінгвістичного гуртка про функціональні мови, Богуслав Гавранек чітко відмежував мову, яка визначається загальною метою вибору лінгвістичних засобів, від функціонального стилю, що обумовлений особливою метою певного висловлювання. Ось чому, на думку вченого, мову наукових текстів необхідно розглядати саме як мову, а не як стиль. Науковець зробив вагомий внесок у вивчення спеціальних субмов, розвинувши теорію МСП, яка була поширена на початку 70-х років ХХ ст. Він трактує МСП як функціональний різновид сучасних розвинутих національних мов, як підсистему цих мов, що використовують у спеціальних сферах суспільних відносин, які протиставляють сферам неспеціальним (побутовій, сфері сімейних стосунків та ін.) [67, с. 384].

Підтвердженням необхідності виділення субмов є складна та розгалужена структура організації сучасного суспільства (наука, промисловість, управління, політика, засоби масової інформації, освіта тощо) і необхідність у мовних ресурсах, що виникають у зв'язку з цим і покривають потреби кожної зі сфер людського життя. І саме МСП є “засобом спілкування всередині кожної із спеціальних сфер” [23, с. 85]. Однією з основних функцій мови спеціального призначення є забезпечення комунікації в кожній галузі діяльності. Логічним при цьому є те, що ці

мови розрізняються залежно від природної мови, у межах якої існують, сферою свого функціонування, світоглядом тих, хто говорить цією мовою, а також теорією, концепцією, якою описують певну галузь спеціальних знань чи діяльності.

У лінгвістиці другої половини ХХ ст. у європейських країнах і в Україні значно зріс інтерес до вивчення МСП, що підтверджено великою кількістю наукових розробок, присвячених цій проблемі. Починаючи ще з 20-х років ХХ ст. (особливо з 50-х), у германомовних країнах під впливом ідей Празького лінгвістичного гуртка почали говорити про *Fachsprachen* – фахові мови [22, с. 53], які були виокремлені разом з мовами науки.

На початку 70-х років у англomовних країнах з'являється термін *Languages for special purposes (LSP)* – “мова спеціального призначення” [22, с.54], яким і почали позначати сукупність різновидів національних мов. Упродовж останніх десятиліть ХХ ст. у франкомовних країнах почав застосовуватись термін *Langues de specialite* [22, с. 53]. З першої половини 80-х років ХХ ст. термін “мова спеціального призначення” зафіксовано в наукових розвідках В. М. Лейчика [48, с. 62] та ін., які описали теорію МСП з погляду функціональної стилістики.

Мова спеціального призначення зазвичай протиставляється мові загального призначення (мові повсякденного спілкування). Обидві вони є підсистемами однієї й тієї самої мови. Водночас, як зазначає В. М. Лейчик, між ними існують певні відмінності: по-перше, мова повсякденного спілкування є первинною, а мова спеціального призначення – вторинною; по-друге, перша практично необмежена у сфері свого використання, друга обмежена спеціальною галуззю; по-третє, перша складається стихійно, друга – свідомо; по-четверте, перша є природною, друга містить елементи штучності (наприклад, слова-символи) [48, с. 6]. МСП, з одного боку, багатша, ніж загальнолітературна мова – за рахунок спеціальних слів, а з іншого – бідніша, оскільки використовує лише частину виражальних засобів останньої.

Мови спеціального призначення є частиною сучасної літературної мови, однак мають низку специфічних особливостей. Зокрема, зазначається, що у спеціальних мовах (субмовах) відбувається фактичне зрощення природної мови з елементами штучних знакових систем. У широкому розумінні мова науки за складом своїх елементів і функціями „виходить за межі не лише загальномовної, але й загальнонаціональної мови” [52, с. 85]. Під цим кутом зору мови спеціального призначення можуть розглядатися як “природно-знакові системи” або “природні системи з відомою долею штучності”, проте мова загального призначення і мова спеціального призначення не є двома окремими системами, оскільки мають спільну основу – природну мову, і між ними відбувається постійний взаємообмін на різних мовних рівнях [50, с. 18].

У вітчизняній лінгвістиці існує ряд визначень поняття мова спеціального призначення. На думку А. В. Суперанської, “це особлива форма існування мови з яскраво вираженим професійним спрямуванням” [цит. за 54, с. 92]. А. І. Комарова розглядає МСП як реєстр мовлення у складі інтелективного функціонального стилю, що використовують для опису тієї чи іншої галузі знання чи сфери діяльності з глибокою розгалуженою системою понять і володіє стійкими мовними характеристиками, які відрізняють його від інших функціональних стилів. При цьому поняття “інтелективний” трактується науковцем як той, що стосується безпосередньо повідомлення, його об’єктивного змісту, а термін “реєстр” – як різновид мовлення, яке використовують для опису різних сфер людського знання. У цьому випадку реєстр наукового мовлення – це сукупність МСП різних наук. Існуючі дефініції поняття МСП мають чітке професійне спрямування та, внаслідок цього, вибір лексичних, граматичних, синтаксичних засобів, призначених для реалізації в кожній конкретній субмові. Обов’язковим показником спеціальної належності МСП є галузева термінологія.

Будь-яка наука прагне створити свою специфічну багатоструктурну

субмову, в якій семантична визначеність інформації завжди могла б ґрунтуватися на однозначному співвіднесенні мовного знака і факту, що ним передається. Специфіка мови науки впливає з особливостей наукового мислення, його узагальнювального й абстрагувального характеру. Крім цього, для наукового мовлення є характерними, як відомо, об'єктивність викладу, смислова точність, відсутність образності та емоційності В. П. Даниленко [29], В. М. Лейчик [48] та деякі інші лінгвісти характеризують МСП як функційний різновид мови, що має свою специфіку на різних рівнях та актуалізується у певній специфічній комунікативній сфері.

Мова права, складаючись із цілої низки субмов (цивільного права, кримінального права, міжнародного права, трудового права, кримінального процесуального права, адміністративного права, конституційного права та ін.), обслуговує юриспруденцію як науку та специфічну соціальну сферу людської діяльності, у якій право є важливим інструментом регулювання суспільних відносин, надаючи їм упорядкованості й стабільності. Мова права – “це не тільки питання юридичної техніки й стилістики, це конкретні моменти самого існування права як своєрідного феномену соціальної дійсності, його буття як конституційного явища” [5, с. 109], тому проблема її сучасного стану, якісного розвитку є однією з першочергових. Поділяючи точку зору Н. В. Артикуци, вважаємо, що “мова права – історично сформована сукупність спеціальних мовних засобів (лексичних, фразеологічних, граматичних, стилістичних), які забезпечують комунікативні потреби у правовому житті суспільства” [5, с. 132].

Основними сферами, у яких функціонує мова права, є законодавство, судочинство, нотаріат, справочинство, юридична наука й освіта, правова інформація й публіцистика. Відтак термін субмова права визначається як сукупність усіх мовних засобів, які використовують у професійно обмеженій правовій сфері комунікації для досягнення порозуміння між її

суб'єктами і мають свою специфіку. До такої субмови відносимо і мову кримінального процесуального права.

У сучасній лінгвістиці зазвичай підкреслюють, що для мови науки характерні єдиний семантичний план, повнота вислову, точне відношення лексичних одиниць до висловлюваного і при цьому точність обумовлена певними автоматизаціями і кодифікаціями. Відомий процес інтелектуалізації мови (виходячи із концепцій Богуслава Гавранека, – це визначеність і точність висловлювань, здатних виражати всю складність думок і їхній взаємозв'язок) характерний насамперед для мови науки і визначає все коло вимог, пропонованих до лексичних одиниць цієї мови. Тому на відміну від природної мови, наукова має значно різкіше виражений кодовий характер і „глибина кодування, або, інакше, інформаційна ємність понять, росте в часі в міру розвитку наукових концепцій” [20, с. 48].

Частина лінгвістів, зокрема Т. І. Панько, мову науки прирівнюють до мови наукових текстів, оскільки саме науковий текст виступає засобом фіксації результатів професійної комунікації, учасниками якої є вчені і фахівці різних галузей знань та наукового пізнання загалом [59, с. 25]. М. М. Володіна розглядає наукову комунікацію як „сукупність процесів подання, передачі й отримання наукової інформації, які утворюють основний механізм існування і розвитку науки” [цит. за 18, с. 10]. Ці процеси фіксуються саме у спеціальному тексті, дослідження якого передбачає аналіз усіх знакових рівнів письмової форми мови – лексики, морфології, синтаксису – з погляду їх функціонування, тобто в наукових текстах.

Успішна комунікація у кожній сфері права, і зокрема адміністративного, має базуватись, на нашу думку, не лише на професійному застосуванні фахових знань і високому рівні філологічної компетентності правників, але й застосуванні нового типу комунікації (нової комунікативної моделі) між учасниками кримінального

провадження, – відмови від тексту, розрахованого лише на правника. Таке постановлення питання пов'язане з демократизацією правової сфери сучасного державного життя (про що, наприклад, яскраво свідчить відмова від застосування такого виду покарання, як смертна кара), відмовою від диктаторського нав'язування правової волі правознавцями у практичній діяльності, тобто створенні демократичної правової культури. Саме “культура правової діяльності як найважливіший компонент правової системи забезпечує якість поєднання соціальних і юридичних елементів, що дають життєву силу й ефективність нормативній формі права, реалізації завдань і функцій правової системи” [67, с. 384]. Новий тип комунікації має застосовуватись не лише між суб'єктами, які регулюють правову сторону адміністративного процесу, але й за комунікативною моделлю “правник – особи, які обвинувачуються у скоєнні протиправної дії”. Усе це вимагає вдосконалення існуючого правничого тексту відповідно до сучасних змін та реалій життя, бо саме через його мову і можна реалізувати вимоги часу.

Мовна компетентність фахівця-правника реалізується безумовно і через його володіння певним лексичним масивом мови], що репрезентований не лише загальноживаною, а передусім спеціальною номінацією, яка є обов'язковим атрибутом мови спеціального тексту, показником її спеціальної належності. Оскільки саме термінологія, будучи номінантом поняттєвої бази галузі, становить специфіку певної правової субмови, її опанування – один із аспектів вправного (нормативного) володіння мовою спеціальності. Спеціальна лексика, порівняно з іншими номінативними одиницями, має низку особливостей: вона часто оточена системою технічних номенів; у ній використовують цифрові й буквені позначки. Спеціальні тексти, наприклад, технічні, насичені також невербальними засобами репрезентації спеціального змісту кресленнями, схемами, графіками, таблицями, формулами, малюнками, цифровими й символічними виразами, які виступають еквівалентами слів. Проте

зазначена особливість не властива мові права, зокрема адміністративній її субмові, оскільки саме через словесне оформлення, досконалість термінології вона реалізує правильне розуміння і застосування правових положень.

Субмова сучасного адміністративного права (АП) – це передусім мова чинного Адміністративного кодексу України та інших нормативних правових актів, що обслуговують цю галузь права, а також наукова й навчальна література. Оскільки субмова АП реалізується через правовий текст, розгляд особливостей його мовної структури та функцій є одним із кроків до його вдосконалення.

Отже, мова права складається з низки субмов і має спільні характеристики з іншими мовами спеціального призначення, проте вона виробила й адміністративного права тісно пов'язана з рівнем досконалості її лексики, і насамперед правничої термінології української мови.

1.3. Особливості лексики текстів сучасного адміністративного права

Сьогодні загальновизнаним є той факт, що мова наукової сфери, а також термінологія, яка її обслуговує, визначаються особливостями мовної ситуації в країні, станом та тенденціями розвитку літературної мови, невід'ємною частиною якої є і фахова термінологія [24; 25; 26 та ін.]. У зв'язку з цим актуалізуються питання складу, функцій, взаємодії лексем у наукових текстах, поміж них – в адміністративному.

З огляду на те, що в тексті АП функціонує досить розгалужений (неоднорідний) лексичний масив, виникає потреба визначити місце тієї чи тієї лексичної одиниці в терміносистемі, а отже, постає питання щодо її стратифікації – поділу лексики на пласти. Питання лексичної стратифікації досить широко висвітлюють науковці у слов'янському термінознавстві. Уперше на загальнонауковому матеріалі цю проблему розглянув

В. М. Лейчик [48, с. 94-96], виокремивши лексико-номінативні одиниці трьох типів (абсолютно специфічні, відносно специфічні, неспецифічні). У металургійній терміносистемі запровадила цю концепцію Т.С. Пристайко [62, с. 34-35], у правничій – Г. С. Онуфрієнко, яка всю термінологічну лексику класифікувала за логіко-лінгвальними ознаками, відповідно до яких “виокремлюються сім груп одиниць, між якими виникають рухомі границі, чим уможлиблюється взаємоперехід термінологічних одиниць з однієї групи в іншу і доводиться відтак динамічність, гнучкість та еволюційність системних зв’язків у складній терміносистемі юридичної галузі знань” [57, с. 249-250].

Унаслідок вивчення і розподілу слів (словоформ) за їх лексико-семантичним та термінологічним навантаженням в аналізованих статтях чинного Кодексу нами підтверджено стратифікацію, запропоновану зазначеними науковцями: лексичний склад тексту АП стратифіковано на спеціальну (термінологічну) і неспеціальну (слова широкої семантики, загальноживані) лексику. На прикладі деяких статей чинного Кодексу [42] проілюструємо лексичний склад текстів, виділивши в них терміни.

Стаття 10. Вчинення адміністративного правопорушення умисно

Адміністративне правопорушення визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків.

Стаття 11. Вчинення адміністративного правопорушення з необережності

Адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити.

Стаття 12. Вік, після досягнення якого настає адміністративна відповідальність

Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку [42].

Як можна побачити, всі слова представлених мікротекстів розподіляються на нерівнозначні за кількістю групи: спеціальну лексику, яка становить близько 30% (і неспеціальну (загальнонавчальну) – 69-70% Терміни в них виконують функцію інформаційних вершин, а неспеціальна лексика слугує формуванню самих текстів. Ці дані узгоджуються з висновком Г. С. Онуфрієнко, що “термінолексика є каркасним словником мови спеціальності, її лексико-семантичним ядром (понад 50% лексем припадає на термінолексику)” [58, с. 73].

Спеціальну лексику текстів АП складають термінологічні одиниці, у межах яких виокремлюємо дві групи:

1) відносно специфічна лексика, до якої відносимо залучені терміни, не пов’язані з базовими, тобто задіяні з інших суміжних неправових галузей та активно використовувані в текстах досліджуваної галузі (з економічної галузі: *беззбитковість, безприбутковість, вартість; етики: благодійність, моральність, правдивість, тактовність, чесність* та ін.; медицини: *епідемія, лікарська експертна комісія, лікар-психіатр, лікувальна установа; військової справи: військовослужбовець, гарнізон*), які правники мають розуміти у тому значенні, яке закріплене за цими термінами у відповідній галузі, а також загальнонаукові;

2) абсолютно специфічна лексика, до якої відносимо базові (вузькоспеціальні) терміни, тобто ті, що позначають базові поняття кримінального процесуального права і становлять його ядро (*правопорушення, відповідальність, безпека руху*), які позначають суто фахові поняття, а їх специфікою є те, що вони рідко виходять за межі системи.

До такої лексики належить і частина залучених термінів, які тісно пов'язані з базовими (з адміністративного права: адміністративний нагляд, територіальна одиниця; з міжнародного права: міжнародні правовідносини, міжнародна угода, окружний суд та ін.).

Загальноновизнаним є той факт, що наукова термінологія – частина лексики загальноновживаної мови, що стрімко зростає і розвивається разом із стрімкістю розвитку наукового прогресу держави, який “накладає свій відбиток на кількісний і якісний стан термінології, що є своєрідним відображенням усіх наукових досягнень у мовній системі” [16, с. 3]. За твердженням В. М. Лейчика, “у межах певної сучасної природної мови кількість спеціальних лексичних одиниць, куди, крім професіоналізмів, номенклатури, відносять і терміни, на два порядки є вищою, ніж кількість неспеціальних” [48, с. 5]. На думку Л. М. Костенко, “у сучасних розвинених мовах приблизно 90% нових слів складають терміни” [44, с. 12].

Терміни – передусім слова, які за певними критеріями відрізняються від загальноновживаної лексики. У зв'язку з цим, не втрачає цінності розроблена у 70-х роках ХХ ст. термінологічна теорія професора В. П. Даниленко, на думку якої, терміни – головна специфіка лексики мови науки, її інформативна частина. Вони роблять лексичний склад мови науки принципово відмінним від загальноновживаної лексики за такими критеріями: семантичним (терміни називають тільки спеціальні поняття певної галузі знань і не виражають емоцій, почуттів); функціональним (терміни виконують, окрім номінативної, ще й дефінітивну функцію і не мають прагматичної); у сфері функціонування (терміни у своїй прямій функції є засобами лише професійного спілкування); за джерелами, способами та засобами утворення; за семіотичним складом одиниць найменування [30, с. 19, 20]. Ці критерії дозволяють спеціальній лексиці (термінам) займати особливе місце і протиставляють її загальноновживаній, яка передбачає загальноприйняте розуміння слова і його вільне функціонування у будь-якому контексті без пояснення, а також доводять,

що термін – етикетка поняття.

У дослідженні приймаємо визначення терміна В. П. Даниленко, Т. Р. Кияка, О. О. Реформатського, поданого як слова/словосполучення спеціальної сфери використання, яке називає спеціальні поняття певної галузі знань і виконує дефінітивну функцію [40, с. 14]. Відповідно до нього під юридичним терміном розуміємо слово або словосполучення, що виражає поняття юридичної науки і дефінітивно репрезентований у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних термінологічних словниках, фаховій науковій літературі).

Поняттева сутність, як зазначає Н. В. Артикуца, зумовлює місце і статус юридичного терміна в терміносистемі, його категорійні та класифікаційні ознаки. За наявності визначення у нормативно-правових актах він вважається кодифікованим, тобто нормою, еталоном для використання у подальших законодавчих і підзаконних актах, діловій документації та сфері усної правової комунікації [4, с. 84].

Оскільки кожна національна мова виробляє стільки субмов, скільки є галузей знань, то, відповідно, у лексичному складі юридичної термінології виокремлюється стільки термінологічних мікросистем, скільки є правових галузей. Мова юриспруденції репрезентована термінологіями таких окремих правових наук: фінансове право, цивільне право, кримінальне право, кримінальне процесуальне право, міжнародне право, сімейне право, екологічне право, земельне право, цивільно-процесуальне право, трудове право, адміністративне право, конституційне право. Тому якщо зіставити юридичний термін і термін окремої галузі права, зокрема адміністративного, то юридичну термінологію можна розглядати як множинність, а термінологію АП – як підмножинність. Між ними є багато спільного, проте водночас очевидні й розбіжності. Це зумовлено перш за все тим, що будь-яка правова галузь є складником юридичної науки. Не збігаються за значенням і самі терміни “юридична термінологія” та “правнича термінологія”.

Правничу термінологію А. С. Токарська, І. М. Кочан визначають як “сукупність номінацій, що позначають правові явища і поняття, притаманні правничим наукам, до яких належить: законодавство, судочинство” [67, с. 384]. Правничу термінологію можна визначити як сукупність назв правових явищ і понять, пов’язаних з певною галуззю права та її функціонуванням у суспільстві. Відповідно до цього правничий термін як “слово (або словосполучення), яке вжито в законодавстві, є узагальненим найменуванням правового поняття, має точний і визначений зміст, а також змістову однозначність” [67, с. 385].

Істотною рисою правничих термінів є те, що вони мають особливу функцію – відбивають офіційну волю законодавця, впливаючи на суб’єктів правовідносин.

Передавати цю волю для сприйняття можуть лише правничі терміни. Використання спеціального термінологічного фонду нормативно-правової інформації зумовлено природою цієї інформації, її соціальним призначенням.

До термінології адміністративного права відносимо назви понять, предметів, дій, явищ, осіб тощо, які безпосередньо пов’язані з конкретною галуззю права, та його функціонуванням у суспільстві. Вона складається з системи термінів АП, до яких відносимо поширені в усіх або кількох галузях права; суто кримінальні процесуальні; терміни суміжних наук, якими послуговується. З огляду на зазначене можна твердити, що сучасна термінологія АП, як і технічна термінологія, є складною і різноманітною сукупністю засобів спеціального змісту, яку можна класифікувати за лексичним значенням [25, с. 580].

Погоджуючись із думкою Н. В. Васильєвої, Б. М. Головіна, Р. Ю. Кобріна, Н. В. Подольської, А. В. Суперанської та ін., зазначимо, що базою галузевої термінології є лексичні одиниці загальноповживаної мови, проте, на відміну від загальноповживаних слів, терміни є продуктом вторинної номінації понять, що пов’язане передусім із подвійним баченням світу:

загальним та науковим. Наукове бачення може ґрунтуватися на загальному, як на своєрідних знаннях нижчого порядку. Таким чином, мова науки нашаровується на природну вже тоді, коли система звичайного, загального розуміння світу склалася і знайшла своє відображення в загальноновживаній мові [Цит. за 40, с. 14].

Коли нова реалія ще не має своєї назви, мовна ситуація прискорює процес її називання. У таких випадках у ролі терміна іноді виступає загальноновживане слово.

Зокрема, у досліджених текстах АП функцію базових термінів адміністративного права іноді виконують загальноновживані слова, які в законодавстві використовують не в загальноприйнятому, а в особливому, спеціальному значенні, наприклад:

- 1) назви спорідненості (*близькі родичі, батьки, мати, батько*);
- 2) назви на позначення віку людини (*підліток, неповнолітній, повнолітній, малолітній*) тощо.

Використання загальноновживаних слів для позначення спеціальних понять галузі, як зазначають дослідники, – об'єктивна реальність, у якій номінації отримують додаткове термінологічне навантаження, що, звичайно, зумовлено певним контекстуальним оточенням, наприклад:

Стаття 14. Відповідальність за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, та за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису)

Адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, або за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису) (за допомогою технічних засобів, що дають змогу здійснювати фотозйомку або відеозапис та функціонують згідно із законодавством про захист

інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах), несе відповідальна особа – фізична особа або керівник юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб, а в разі якщо до Єдиного державного реєстру транспортних засобів внесено відомості про належного користувача відповідного транспортного засобу, належний користувач транспортного засобу, а якщо в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань відсутні на момент запиту відомості про керівника юридичної особи, за якою зареєстрований транспортний засіб, - особа, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи [42].

Зрозуміло, що у правничих текстах АП термінологія є основним, але не єдиним прошарком лексики мови науки. Вона функціонує не ізольовано, а в поєднанні із загальнонавчаною (нетермінологічною, неспеціальною) лексикою, яка є лексичним фоном для наукового тексту. Загальнонавчана лексика у складі такого тексту має семантичні ознаки, співвідносні з загальним семантичним навантаженням лексики певної галузі знань. При цьому переважно в будь-якому спеціальному тексті можна семантично розмежувати звичайні слова від фахових.

Основою такого розмежування, крім особливостей мови науки, є відношення термінів та загальнонавчаних слів до різних понять: спеціальних (правових) і неспеціальних.

Однак у процесі з'ясування питання, виявляє чи ні лексема ознаки терміна, на нашу думку, необхідно враховувати її багатозначність, оскільки та сама лексична одиниця може функціонувати у правничому тексті і у загальнонавчаному чи загальнонауковому значенні, і у вузькоспеціальному. Наприклад, іменники безпека, керівник, процес, спеціаліст мають у тексті АП певне спеціальне значення, яке відрізняється від значень і вживання цих слів в інших сферах.

За сферою функціонування виокремлюємо дві групи правничих термінів:

1) які функціонують лише в законодавчих актах (*апеляційний суд, касаційна інстанція, інститут слідчої дії*);

2) які функціонують і в законодавчих актах, і в загальноживаній мові (у розмовному та публіцистичному текстах) (*адвокат, суд, суддя*).

Термінологічна лексика, хоч і є основним інформаційним пластом лексики текстів адміністративного права, номінативним виразником його категорійно-поняттєвого апарату, проте поряд із термінами функціонують слова широкої семантики (загальноживана лексика), тобто ті, що у кожній із терміносистем, до якої входять, зберігають найзагальніше (нетермінологічне) значення (*дія, захід*) і є компонентами складніших за структурою складених термінів (*запобіжний захід, адміністративне стягнення*), і номенклатура – система специфічних назв конкретних правових об'єктів: державних і міжнародних органів, установ та організацій, посад, документів, державних нагород, яка займає проміжне місце між терміном і нетерміном (*Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах, Закон України “Про прокуратуру”, Закон України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів”, Закон України “Про судову експертизу”*).

Чималу кількість номенклатурних назв виявлено у Науково-практичному коментарі до Кодексу досліджуваної галузі [42], досить невелику кількість – у тексті АП, що зумовлено, на нашу думку, передусім кодифікованістю нормативно-правового акта.

Стосовно питання номенклатурної назви, лінгвісти визначають його неоднозначно. На думку П. М. Рабіновича, це пояснюється двома причинами:

1) говорячи про номенклатуру, більшість дослідників має на увазі найрізноманітніші об'єкти – від різноманітних видів виробів, товарів, сортів до предметів вивчення у галузях науки та техніки;

2) більша частина номенклатур не досліджена [63, с. 27]

Номенклатура може бути виражена будь-якими умовними знаками (графічними, формульними та ін.), символами, що не властиве терміну, тому не репрезентує науку в системі понять.

Ідея розрізнення понять “термін” і “номенклатура” належить Г. О. Винокуру [17, с. 16]. Більшість учених (О. С. Ахманова, Л. О. Симоненко, Н. А. Цимбал та ін.) вважають номен різновидом терміна. Безперечно, номінація – процес, який супроводжує пізнання людиною різних сфер життєдіяльності, проте терміни – це своєрідні імена наукових понять, їх словесні знаки, а номени – імена окремих предметів у ряду однорідних.

Отже, стратифікація лексики сучасного тексту АП, під яким розуміємо статті кодексу України і як специфічний різновид текстів Науково-практичного коментаря до статей Кодексу, дозволила виявити неоднорідну лексичну структуру тексту АП, ядро якої складає термінологічна лексика (базові, вузькоспеціальні терміни галузі), що обумовлює зосередження головної уваги саме на термінах як інформаційних вершинах тексту; периферію лексики тексту АП складають терміни інших терміносистем, слова широкої семантики та номенклатура; терміни АП не є ізольованими, незалежними одиницями загальноживаної мови, яким притаманні певні властивості, а становлять повноцінну частину загального складу сучасної української літературної мови, де значення слів виявляються більш виразно, відповідаючи вимогам професійного спілкування і взаєморозуміння між фахівцями галузі.

Отже, дослідження лексики сучасних українських текстів адміністративного права актуалізується у зв'язку зі змінами які відбуваються у правовому житті України, відповідно у різних галузях права: перебудова правової системи, розроблення відповідно до вимог і потреб сьогодення сучасної нормативно-правової бази, поява нових наукових понять тощо. Ці чинники безумовно впливають на мову права, яка реалізується через фаховий (правничий) текст.

Лінгвістичний аспект дослідження правничих текстів є обов'язковою

складовою їх аналізу, що визнають останніми роками і мовознавці, і правники, оскільки саме через мовну досконалість спеціального тексту можна гідно репрезентувати здобутки українських юристів перед правовою спільнотою світу.

Особливістю правничого тексту є співвіднесеність з певною правовою сферою, призначеність змісту передусім для її фахівців, єдність його мети.

Мови спеціального призначення є частиною загальнолітературної мови, проте мають низку специфічних особливостей. Субмова адміністративного права – різновид правничої мови, який виявляє свою специфіку, зокрема через особливу сферу функціонування (судочинство) і функції, що через текст відтворюється у нормах АП. Це передусім мова чинного адміністративного кодексу України та інших нормативних правових актів, що обслуговують цю галузь права, а також наукова і навчальна література.

Лексика текстів сучасного українського адмінправа становить організовану за загальномовними законами систему мовних одиниць, яка складається із взаємопов'язаних та взаємозумовлених частин, ключову з яких складають терміни, використовувані для номінації правових явищ і понять. У її складі визначено спеціальну (базові (вузькоспеціальні), залучені з інших терміносистем (правничих і неправничих) терміни), неспеціальну лексику (слова широкої семантики (загальноповживана лексика)) й номенклатуру (номенклатурні назви).

Термінологію адміністративного права становлять назви понять, предметів, дій, явищ, осіб тощо, які безпосередньо пов'язані з такою галуззю права, як адміністративне, та його функціонуванням у суспільстві.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

2.1. Лексико-тематична група адміністративного права

Лексичне значення слова – це зміст слова, що відображає у свідомості та закріплює в ній уявлення про предмет, властивість, процес, явище тощо [11, с. 106]. Осмислення лексики пов'язане з аналізом семантичної структури слова, тобто вичленування тих ознак (диференційних семантичних елементів), з яких складається їх значення (семема). При умові семантизації лексичного поняття та лексичного фону можливе адекватне сприйняття поняття та слова, з ним пов'язаного.

Слово як лінгвістична категорія складається з двох основних компонентів: лексеми, або звукової оболонки (план вираження), та семеми, або семантеми (план змісту). Семантична структура слова включає сукупність окремих варіантів лексичного значення слова, або лексико-семантичних варіантів (ЛСВ), серед яких виділяються основні значення та похідні. Кожний ЛСВ слова є ієрархічно організованою сукупністю сем (архисема (родове значення), диференційна сема (видове значення), потенційні семи, що відображають другорядні властивості предмета). Семема включає лексичне поняття (поняттєві СД) та лексичний фон (непоняттєві, або фонові, СД). Семема та ЛСВ слова вважаються поняттями рівнозначними в сучасній лінгвістичній науці.

Лексичне поняття, що входить у ЛСВ слова, – це набір ознак, за допомогою яких люди визначають, чи можна назвати даний предмет даним словом, а СД (або семи) – це ознаки, за якими предмет включається або не включається в обсяг лексичного поняття. За Є. М. Верещагініним та В. Г. Костомаровим, міжмовне лексичне поняття – це таке поняття, яке присутнє у двох (трьох та більше) етнокультурних мовних спільнотах та

без утрат інформації, адекватно передається на двох (трьох та більше) мовах [Цит. за 11, с. 55, 56].

Отже, слова, лексичні поняття яких є міжмовними, називаються еквівалентними. До безеквівалентних автори відносять такі слова, план змісту яких неможливо зіставити з будь-яким іншомовним лексичним поняттям [цит.за 11, с. 55-56]. До фонових віднесено слова з неповноеквівалентністю фонів [цит.за 11, с. 55, 56].

Фонова лексика – це слова, непоняттєві семи яких містять позамовні, екстралінгвістичні, культурно-ментальні відомості, що виникають у свідомості людини внаслідок національно-специфічних асоціацій, прямо не пов'язаних з основним лексичним поняттям слова.

Основними компонентами значення слова можна вважати денотативний (предметно-логічний) та різноманітні різновиди конотативного компонента значення [12, с. 38, 39]. Під денотативним компонентом значення розуміється частина значення знака, що відображає в узагальненій формі предмети та явища позамовної дійсності. Денотативний компонент має у своїй основі поняття, що характеризує позамовний об'єкт; віднесеність до предмета позамовного характеру – основна риса денотативного компонента значення [12, с. 48]. Під конотативним компонентом розуміється “додаткова інформація стосовно поняття” [12, с. 89].

Більшість лінгвістів виділяє лише ці два компоненти в лексичному змісті слова. Й. А. Стернін вважає доцільним увести ще три фактори: граматичний (інформація про рід, число, відмінок, час, відміну тощо), селективний (відображення у значенні правил уживання знака в мові) та емпіричний (узагальнене уявлення про референти знака) [Цит. за 12, с. 39].

Лексична система будь-якої мови передбачає виділення в ній підсистем, розміщених за принципом ієрархії. Однією з таких підсистем є лексико-тематична група. На сьогодні є актуальним питання виділення лексико-семантичних груп в лексиці, яка має системну організацію.

Основоположником розділу науки про системну організацію лексики та лексико-тематичні групи зокрема по праву вважають М.М. Покровського, який помітив, що в кожній мові на різних етапах її розвитку можливо виділити певні лексико-тематичні групи.

Виділення лексико-тематичних груп спирається, за спостереженням ученого, на парадигматичні зв'язки між словами: “Слова та їхні значення живуть не окремим один від одного життям, але поєднуються [...], незалежно від нашої свідомості, в різні групи, причому основою для групування слугують схожість або цілковита протилежність за основним значенням” [Цит. за 33, с. 82]. М. М. Покровський вказував на те, що слово та його значення буде зрозумілим саме на тлі синонімічних із ним слів: “Історія значень відомого слова буде для нас тільки тоді зрозумілою, коли ми будемо вивчати це слово у зв'язку з іншими словами, синонімічними з ним, а головне, з тими, що належать до одного й того ж кола уявлень” [Цит. за 33, с. 82].

За словами А. А. Уфимцевої, лексико-тематичні групи слів досліджують тоді, “коли постає завдання виявити внутрішні зв'язки слів у межах семантичної системи мови, визначити структуру та специфічні смислові зв'язки останньої” [68, с. 89]

Ф. П. Філін вказує на різний зміст таких понять, як лексико-тематична група та тематична група: “У рамках однієї тематичної групи існують більш дрібні, але тісно пов'язані між собою лексико-тематичні групи слів” [69, с.530]. Спільне між тематичними та лексико-тематичними групами слів полягає, на думку дослідника, у тому, що “ті та інші групи відображають пізнану об'єктивну реальність. У цьому плані будь-яка лексико-тематична група слів завжди має свою “тему”, навіть якщо йтиме мова про групу дуже близьких один до одного синонімів” [69, с. 531]. Ф. П. Філін вказує також на те, що розмежування лексико-тематичних і тематичних груп слів зумовлене “важкістю розмежування словникового запасу, як специфічного явища мови, та позамовного змісту” [69, с. 532].

Досліджуючи місце лексико-тематичних груп і семантичних полів у

лексико-семантичній системі, А. А. Уфимцева та В. Г. Гак виявили, що словниковий склад мови включає, крім макрорівня, також рівень семантичних зв'язків слів усередині лексико-тематичної групи та семантичного поля (мікрорівень) та семантичних зв'язків між останніми в межах всього словника в цілому (мегарівень) [68, с. 102].

Вивченням змін, які відбуваються в межах окремих системних угруповань слів, насамперед у семантичних полях, лексико-семантичних і тематичних групах займався Ф. С. Бацевич. Основну мету своїх досліджень вчений вбачав у пошуку основних закономірностей цих змін, шляхів поповнення лексико-семантичних груп і семантичних полів [76, с. 55].

У ХХ ст. з'явилась низка досліджень найрізноманітніших груп лексики. Як зазначає Л. А. Лисиченко, “вивчення лексичного складу мови, як і інших рівнів мови, може бути синхронічним і діахронічним. При синхронічному підході вивчається словниковий склад певного історичного періоду; при діахронічному вивченні словникової системи аналізуються історичні процеси, що відбуваються або відбувалися в ній” [50, с. 11]. У діахронічному плані описано численні лексико-тематичні та тематичні групи східнослов'янської лексики: іменники і прикметники зі значенням моральної оцінки особи, назви продуктів харчування, назви одягу, кольорів, осіб, торговельна лексика запорозького козацького вжитку, оцінні назви осіб, назви посуду та ін.

За слушним зауваженням Ж. П. Соколовської, “особливість семантичної системи полягає в тому, що у ній немає чітких, визначених меж однієї лексико-семантичної групи від іншої; одного поля від іншого, одного класу від іншого; однієї семми від іншої в структурі лексеми” [64, с. 120].

Відзначаючи, що неможливо окреслити чіткі межі лексико-семантичної групи навіть під час розгляду слів у синхронному плані, А. А. Уфимцева тим не менше спробувала виявити межу, де починається лексико-тематична група: “Про існування тої чи іншої лексико-тематичної групи можна говорити тоді, коли між словами, які до неї входять,

у визначений період розвитку мови існують визначені семантичні зв'язки. Однак цю співвідносність і деяку умовність в обмеженні лексико-семантичних груп не слід розуміти як повну довільність і суб'єктивність в їх визначенні” [68, с. 156].

Вказуючи на те, що межі лексико-тематичної групи рухливі, дослідниця підкреслює, що вона не є одиницею словникового складу мови: “Лексико-семантична група не може виступати структурною одиницею словникового складу мови не лише через відносний характер її меж у синхронному полі, але й через рухливість та мінливість цих “меж” у ході історичного розвитку” [16, с. 13]. Як відзначає Г. В. Межжеріна, “окресленість лексико-семантичних груп у рамках поля (мікрополя) є досить чіткою. У той же час, одна й та сама лексико-семантична група може входити (частково, а в деяких випадках і повністю) до складу двох або більше семантичних полів. Частіше за все групи співторкаються, але іноді можуть навіть нашаровуватися одна на одну” [53, 121].

О. О. Тараненко запропонував класифікацію основних шляхів семантичних змін мовних одиниць, яка ґрунтується “з одного боку, на особливостях асоціативного характеру мислення – існуванні двох типів асоціативних груп при гносеологічному групуванні явищ дійсності, а з іншого боку, на існуванні двох аспектів мови як знакової системи, яка являє собою матеріальну основу їх функціонування та розвитку” [цит. за 61, с. 7]. У цьому ж напрямку працював В. Г. Гак, згідно концепції якого “два можливих шляхи розвитку мовного елемента – це перенос або десемантизація” [20, с. 47].

У системі лексико-семантичних груп слів виокремлюють скриті лексико-семантичні класи слів, для виявлення яких використовують метод асоціативного експерименту, елементи компонентного аналізу на основі словникових дефініцій, дистрибутивно-статистичний метод аналізу текстів. Основним принципом організації лексико-семантичної системи мови та наявності в ній лексико-семантичних угруповань є польова структура.

Розглядаючи процес адаптації лексичних одиниць як початковий етап їх функціонування в лексичній системі мови, Т.В. Лепеха відзначає, що “не лише запозичені, але й утворені питомі лексичні одиниці (у тому числі й усі неологізми) пристосовуються (адаптуються) до лексико-семантичної системи” [49, с. 15]. На думку Н. В. Левун, всебічне вивчення лексико-семантичних відношень варто поєднувати із семантично-синтаксичним аналізом: “Для більш повного вивчення системності лексичних явищ слід розглядати характерні риси семантико-синтаксичного вживання слів, які належать до різних частин мови” [47, с. 14].

Звертаючи увагу на специфіку лексико-семантичних об’єднань, А. А. Уфимцева справедливо зауважує, що “слова, які включені в той чи інший синонімічний ряд або лексико-тематичну групу, не створюють нових мовних одиниць, в той час як поєднання двох або кількох морфем утворюють нову одиницю – слово, відмінне як за формою існування в мові, так і за своїм змістом” [68, с. 86].

Одне з актуальних питань у галузі вивчення системних відношень на лексичному рівні – принципи розмежування лексико-семантичних і тематичних груп. “Лексико-тематична група як предмет історико-семантичного дослідження, – пише А. А. Уфимцева, – відрізняється як від “предметних груп”, які складають слова на позначення предметів і явищ, так і від “понятійних полів”, в основу розмежування яких лягають кола і сфери чистих понять” [68, с. 101]. Аналізуючи основні параметри, за якими виділяються тематичні групи, Ж. П. Соколовська відзначає, що “саме в тематичній групі взаємопроникають елементи, які прийнято називати зовнішньо- та внутрішньомовні, які, виступаючи в структурі значення, є елементами внутрішньомовними, але відносяться до різного ступеня абстрагування від конкретних властивостей предметів і явищ” [64, с. 47].

Д. М. Шмельов говорить про те, що тематичні групи можна виділити в будь-якій мові, але робить акцент на тому, що шлях їх формування залежить від розвитку самої мови: “Відображаючи відрізки дійсності,

слова пов'язані між собою, як взаємозалежні та відображувані ними явища самої дійсності. Завдяки цим позамовним зв'язкам лексеми поєднуються в тематичні групи. Хоча виділення тематичних груп ґрунтується на позамовних критеріях, воно не відбувається поза межами, які встановлюються мовою, і тісно пов'язане з характером семантичних відношень, властивих певній конкретній мові” [Цит. за 64, с. 13, 14]. Дослідник наголошував на тому, що будь-які тематичні групи об'єднують у собі слова “не на основі того або іншого протиставлення одне одному за певною ознакою, а на основі спільної родової ознаки” [Цит. за 64, с. 15].

Всебічно аналізуючи лексико-семантичну систему української мови, Л. А. Лисиченко акцентує на тому, що тематичні групи – це “слова різних частин мови, об'єднані спільним відрізком дійсності” [51, с. 11]. Як відзначає дослідниця, лексико-семантичні та тематичні групи не можна протиставляти як позамовні та мовні одиниці: “Під час дослідження системних відношень у лексиці, яка позначає конкретні реалії, тематичні та лексико-семантичні групи не мають протиставлятися як позамовні та мовні одиниці, оскільки виділення тематичних розрядів – це необхідний ступінь при вивченні внутрішньомовних зв'язків слів” [51, с. 17]. Ж. П. Соколовська кваліфікує тематичну групу як об'єднання значень слова, в основі якого лежить подальше членування спільного поняття, яке входить до змісту категорії пізнання. На думку лінгвіста, “особливість тематичної групи полягає у тому, що воно, з одного боку, виділяється на основі логічного членування широкого поняття, а з іншого боку, на основі того, як це поняття членується, і логікою мови – значеннями слова.

Таким чином, тематична група є сходинкою класифікації, на якій логіка мовного членування семантичного континууму виступає вже не просто як попередня, інтуїтивна основа, як орієнтир у процесі систематизації людських уявлень про об'єктивну дійсність, але й як самостійний фактор, як питомо мовне членування уявлень людини про об'єктивну дійсність” [64, с. 47].

Важливою проблемою є вивчення відношень усередині лексико-семантичних і тематичних груп. Для дослідження внутрішньосистемних зв'язків всередині лексико-тематичних груп широко застосовують елементи компонентного аналізу. Так, наприклад, О. Н. Селіверстова, аналізуючи лексико-тематичну групу дієслів, на основі спільного смислового компонента “вивчати світло” виявила системну організацію цих дієслів, подавши їх значення у вигляді комбінації чотирьох розрізнявальних ознак: “контрастна зміна освітлення сітчатки ока”, “періодичність зміни інтенсивності випромінення (зменшення і збільшення)”, “розсіяння світла” та “чіткість поділу на періоди” [Цит. за 64, с. 102].

За зауваженням Г. В. Межжеріної, визначення внутрішніх границь лексико-семантичних груп встановлюється з урахуванням як лінгвістичних, так і екстралінгвальних факторів. На межі груп впливає також розмежування ядерних і периферійних елементів, яке, в свою чергу, “залежить від здатності тієї чи іншої лексеми виражати основне значення лексико-семантичної групи, частоти її уживання, жанрово-стильової диференціації значень, валентності тощо” [53, с. 121].

При цьому “межі між ядром і периферією лексико-семантичного об'єднання змінюються дуже повільно. Повільно – і якісно, і кількісно” [53, с. 121]. За Л. М. Васильєвим, лексико-тематична група – це будь-який семантичний клас слів (лексем), об'єднаних хоча б однією спільною лексичною парадигматичною семою [11, с. 105].

Лексико-тематична група розглядається як лексична множину різноструктурних одиниць, сформовану на підставі спільності семантичного ядра, що зумовлює взаємозалежність і взаємовідношення елементів групи як одиниць мовної системи. Отже, один із найпоширеніших і найефективніших методів дослідження системної організації лексичного рівня пов'язаний із вивченням лексико-семантичних і тематичних груп.

Лексика текстів сучасного українського адміністративного права

становить організовану за загальномовними законами систему мовних одиниць, яка складається із взаємопов'язаних та взаємозумовлених частин, ключову з яких складають терміни, використовувані для номінації правових явищ і понять. У її складі визначено спеціальну (базові (вузькоспеціальні), залучені з інших терміносистем (правничих і неправничих) терміни), неспеціальну лексику (слова широкої семантики (загальноновживана лексика)) й номенклатуру (номенклатурні назви).

Термінологію адміністративного права становлять назви понять, предметів, дій, явищ, осіб тощо, які безпосередньо пов'язані з такою галуззю права, як адміністративне, та його функціонуванням у суспільстві.

2.2. Терміни на позначення базових понять адміністративного права

Семантична характеристика термінів адміністративного права передбачає передусім аналіз їхніх значень. Дослідити семантичну організацію термінології сучасних українських текстів АП – це описати через визначення внутрішньої організації та зовнішніх зв'язків семантичні категорії, що утворюють цю систему, залежно від родових сем. Це сприятиме всебічному вивченню значеннєвих відношень лексем, фіксації особливостей семантичної структури окремих номінативних одиниць і всієї лексико-семантичної організації правової галузі, а також допоможе виявити закономірності семантичних процесів, що виникають у ній.

Як зазначено в сучасних лексикографічних джерелах, лексема “категорія” має кілька значень – “1. філос. Основне логічне поняття, що відбиває найзагальніші закономірні зв'язки й відношення, які існують у реальній дійсності. 2. наук. Родове поняття, що означає розряд предметів, явищ і т. ін. або їх важливу спільну ознаку. 3. Група, розряд однорідних предметів, осіб або явищ, що відрізняються від інших певними ознаками” [19, с. 18], а “семантичний”, що є похідною від слова “семантика”, означає “змістовний; той, що стосується семантики” [19, с. 19].

Отже, “семантичну категорію” можемо визначити, як групове закономірне об’єднання сем на основі загального змісту.

Термінологічний апарат АП є результатом складного процесу номінацій, у яких поєднуються екстралінгвальні й інтралінгвальні чинники. У процесі аналізу семантичної структури цієї термінології, назви понять якої утворюють якісно й кількісно розвинену лексико-семантичну систему, створювану впродовж тривалого часу (від часів виникнення і до сучасності), виявлено кілька основних ЛСК, у які об’єднуються терміни за їхнім лексичним значенням (поняття, процес, стан, ознака, дія тощо), а саме:

- 1) Сутність управління, його роль у суспільстві. Співвідношення державного управління з державною виконавчою владою (*виконавча влада, управлінська система*);
- 2) Предмет та система адміністративного права та його місце в правовій системі держави (*адміністративно-правовий метод, метод регулювання*);
- 3) Адміністративно-правові норми та відносини (*санкція, заохочення, акт тлумачення норм права*);
- 4) Суб’єкти адміністративного права (*іноземець, особа без громадянства*);
- 5) Форми і методи державного управління (*державний примус, адміністративний примус*);
- 6) Правові акти державного управління (*розпорядження, положення, статуту*);
- 7) Адміністративна відповідальність (*адміністративне стягнення, дисциплінарне стягнення*), тощо [21].

РОЗДІЛ 3. ПОНЯТТЯ ПРО ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ ЛЕКСИКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

3.1. Тематичні групи юридичної лексики адміністративного права

Юридична лексика як сукупність термінів та система словесного вираження понять і категорій права є специфічним засобом висловлення змісту. Термінологічна система права виступає своєрідним ядром, що об'єднує всі структурні елементи та стилістичні зрізи юридичної мови.

Із загального юридичного масиву викристалізуються найбільш вдалі й точні терміни, що позначають найважливіші юридичні поняття, які набувають статусу нормативно-правових, а потім використовуються у всіх сферах юридичної діяльності, у всіх видах нормативно-правових актів. Основу термінологічної системи права утворюють наукові терміни, які змінюються й розвиваються в міру розвитку юридичної науки.

Системність та внутрішня узгодженість – важливі риси юридичної термінології, яка становить складну органічну систему. Існує низка проблем, які пов'язані з упорядкуванням системи юридичних термінів. Ці проблеми стосуються ієрархічних логічних зв'язків і відношень між юридичними термінами та їх елементами, терміносистемами (галузевими й міжгалузевими, галузевими й загальноправовою терміносистемою), критеріїв та відповідних логічних рівнів класифікаційних основ юридичної термінології.

Аналізуючи проблему застосування юридичних термінів у законодавчих актах, порівняємо слова “поняття” і “визначення”. За формулюванням В. Артеменко, поняття – це коротка назва явища. Визначення – сукупність ознак та властивостей, що складають таке явище. Синонімом слова “поняття” є слово “термін”, а синонімом “визначення” –

“дефініція” (наприклад, “угода” – це поняття, а “дії громадян і організацій, спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав або обов’язків” – це визначення угоди). Під час аналізу викладення нормативних понять у законодавстві найчастіше доводиться мати справу з юридичними термінами.

Абсолютна більшість термінів, що використовуються в різних юридичних документах, “приходить” з нормативно-правових актів або доктринальних джерел. Системність термінології в нормативно-правовому акті зумовлюється використанням слова для позначення ключових елементів норми права, відносин з іншими термінами, тенденцією до однозначного вживання, відсутністю емоційно-експресивних і стилістичних синонімів, проявом оцінного чинника.

Юридичний термін – слово або словосполучення, що виражає поняття правової сфери суспільного життя і має визначення в юридичній літературі (нормативно-правових актах, юридичних словниках, довідниках, енциклопедіях, наукових працях тощо).

Юридичний термін, який створюється і функціонує у правовій науці, може не фіксуватися в нормативно-правових актах, а мати лише наукову дефініцію чи кілька наукових дефініцій, які представляють різні наукові підходи й школи, різні аспекти вивчення одного й того ж правового поняття.

Б. Р. Стецюк подає визначення юридичної (нормотворчої) термінології як системи юридичних термінів і словесних позначень понять, які застосовуються при викладенні змісту закону, інших нормативних актів чи нормативних договорів [66, с. 8]. Ґрунтується на додержанні нормотворцем сукупності вимог до використовуваних термінів: однозначність (уживання термінів у певному законі в одному й тому ж значенні), загальноповживаність уживання термінів відомих, усталених, а не створених законодавцем для певного закону; у разі вживання терміна вперше – обов’язкове його пояснення), стабільність (не зміна із

прийняттям нових законів, а усталеність термінів), доступність (термінологічна простота й відповідність змісту норм права), визначеність (чіткість термінів, що виключає різне трактування думки законодавця), узгодженість (координованість різних термінів).

Юридичний (правовий) термін – це слово (або словосполучення), що уніфіковано використовується у сфері правових відносин та з заданою суворою змістовною визначеністю, однозначністю, функціональною стійкістю визначає правове поняття.

Визначення юридичного терміна встановлює такі вимоги: відповідність змісту юридичного терміна правовому поняттю; однозначність юридичного терміна; функціональна стійкість. Юридичні терміни виконують дві основні функції: називну (номінативну) та змістову (відображення змісту поняття). На такій подвійності природи термінів наголошують Н. Васильєва, Н. Подольська, А. Суперанська, розрізняючи план змісту терміна та план його вираження. Терміни-поняття виокремлюють як певні наукові уявлення (концепти) та терміни-слова – як назви понять [Цит. за 66, с 12].

Думка законодавця не може існувати без мовного оформлення. Щоб розуміти думку і волю законодавця, важливо розкрити значення тих слів, якими виражена норма. При цьому слід враховувати, що значення слова може змінюватись та уточнюватись залежно від вербального оточення. Законотворець нерідко вносить у текст нормативно-правового акту визначення вживаних у ньому термінів. Такий елемент акту містить значно більше нормативне навантаження. У зв'язку з цим суттєво зростає відповідальність за наслідки його неправильного застосування чи незастосування. Визначення термінів застосовується у таких випадках: для пояснення значення слів, яке характерне для контексту документа; як матеріальне визначення поняття, що стає обов'язковим для вживання; при необхідності введення нового терміна і роз'яснення його точного значення.

У системі адміністративного права до юридичної лексики належать

такі тематичні групи.

Тематична група “сутність управління”

Соціальне управління – це управління, здійснюване у людському суспільстві, людьми стосовно людей. Соціальне управління поділяється на:

а) управління, здійснюване з метою реалізації публічних (загальних) інтересів, чи публічне управління;

б) управління, здійснюване з метою реалізації корпоративних інтересів, чи корпоративне управління;

в) управління, здійснюване з метою реалізації приватних інтересів, чи приватне управління [2, с. 12].

Державне управління – функція держави, яка притаманна спеціальним організаційним структурам (органам), їх сукупність є системою органів державного управління [2, с. 12].

Принципи державного управління – це його позитивні закономірності, пізнані наукою і практикою, закріплені у правових нормах, або узагальнення чинних у державі юридичних правил [2, с. 12].

1) соціальне-політичні — демократизм, участь населення в управлінській діяльності держави (народність); рівноправність осіб різних національностей; рівність усіх перед законом; законність; гласність і врахування громадської думки; об'єктивність;

2) організаційні принципи побудови апарату державного управління – галузевий, функціональний, територіальний;

3) організаційні принципи функціонування (діяльності) апарату державного управління — нормативність діяльності, єдиноначальність, колегіальність, поділ управлінської праці; відповідальність за прийняті рішення, оперативна самостійність [2, с. 12].

Виконавча влада – це здатність держави за допомогою управлінської діяльності реалізовувати веління законодавчої влади [2, с. 13].

Управлінська система – сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, які становлять єдине ціле і розвиваються відповідно до заданої

мети, що є загальною для всіх цих елементів [2, с. 14].

Тематична група “предмет та система адміністративного права”

Адміністративне право – це галузь права (сукупність правових норм), що регулює з метою реалізації завдань і функцій держави суспільні відносини управлінського характеру, які складаються у сфері виконавчої і розпорядчої діяльності органів виконавчої влади, внутрішньоорганізаційній діяльності інших державних органів, а також у процесі здійснення громадськими організаціями, їх органами зовнішніх юридичне владних повноважень [2, с. 14].

Методом правового регулювання мають на увазі прийоми юридичного впливу (точніше сполучення цих прийомів), якими визначається становище сторін у правовідносинах [2, с. 25].

Виділяють такі методи регулювання:

1) *Метод субординації* формує централізоване, імперативне регулювання, яке зверху до низу проводиться на владно-імперативних засадах. Тому статус сторін, їхнє становище у правовідносинах насамперед характеризується субординацією чи підпорядкованістю [2, с. 25].

2) *Метод координації* формує децентралізоване, диспозитивне регулювання, що проводиться на паритетних засадах. Тому статус суб'єктів характеризується в першу чергу їх рівноправним становищем у правовідносинах [2, с. 26].

3) *Метод реординації* полягає в тому, що керованому об'єктові надаються права вимагати від керуючого суб'єкта створення необхідних умов для своєї діяльності [2, с. 27].

Адміністративно-правовий метод – це сукупність прийомів впливу, що містяться в адміністративно-правових нормах, за допомогою яких встановлюється юридичне владне і юридичне підвладне становище сторін у правовідносинах [2, с. 28].

Адміністративно-правовий метод регулювання складається з трьох компонентів: приписів, заборон, дозволів:

Приписи – покладення прямого юридичного зобов'язання чинити ті чи інші дії за умов, передбачених нормою [2, с. 30].

Заборони – фактично це також приписи, але іншого характеру, а саме: покладення прямих юридичних обов'язків не чинити тих чи інших дій за умов, передбачених правовою нормою [2, с. 32].

Дозволи – юридичний дозвіл чинити за умов, передбачених нормою, ті чи інші дії або утриматися від їх вчинення за своїм бажанням [2, с. 33].

Тематична група “адміністративно-правові норми та відносини”

Юридична норма – це правило поведінки, встановлене державою і обов'язкове для всіх суб'єктів права, яким воно адресоване [2, с. 48].

Адміністративно-правова норма – це обов'язкове правило поведінки, що встановлене й охороняється державою, метою якого є регулювання суспільних відносин, що виникають, змінюються і припиняються у сфері публічного управління [2, с. 8].

Санкція вказує на зміст реагування держави у разі порушення тих чи інших правил, передбачених нормою [2, с. 54]

Акт тлумачення норм права – це акт-документ, який містить роз'яснення змісту і порядку застосування правової норми, сформульоване уповноваженим органом у рамках його компетенції, і має обов'язкову силу для всіх, хто застосовує норми, що роз'яснюються [2, с. 5].

Акт вживання норм права – результат вживання права, офіційний акт- документ компетентного органу, що містить індивідуальне державно - власне веління по вживанню права [2, с. 6].

Реалізація норм – це практичне використання правил поведінки, що містяться в них, з метою регулювання управлінських відносин, тобто втілення у життя волевиявлення, що вони містять [2, с. 74].

Найчастіше виділяють чотири способи: виконання, використання, додержання, застосування:

Виконання – це активна поведінка суб'єкта адміністративних правовідносин щодо виконання юридичних обов'язків [2, с. 74].

Використання – це активна поведінка суб'єкта адміністративних правовідносин щодо здійснення наданих йому юридичних прав (можливостей) [2, с. 74].

Додержання – це пасивна поведінка суб'єкта адміністративних правовідносин, який не допускає порушень адміністративно-правових [2, с. 74].

Адміністративно-правові відносини – це система прав та обов'язків органів виконавчої влади, посадових осіб і службовців, громадян та інших суб'єктів, а також взаємозв'язок між ними в результаті здійснення виконавчої влади, надання державних управлінських послуг та відповідальності у сфері державного управління [2, с. 10].

Тематична група “суб'єкти адміністративного права”

Суб'єкт адміністративного права – носій (власник) прав та обов'язків у сфері публічного управління, які передбачені адміністративно-правовими нормами, здатний надані права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати [2, с. 47].

Суб'єкт адміністративних правовідносин – це фактичний учасник правових зв'язків у сфері управління, тобто він обов'язково в них бере участь [2, с. 47].

Суб'єктивні адміністративно-правові обов'язки – це покладена державою і закріплена в адміністративно-правових нормах міра належної поведінки у правовідносинах [2, с. 48].

Адміністративно-правовий статус фізичної особи, в тому числі громадянина України, становить комплекс її прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, а також гарантії цих прав і обов'язків [2, с. 11].

1) *Адміністративна правоздатність* – це здатність суб'єкта мати права та обов'язки у сфері державного управління [2, с. 12].

2) *Адміністративна дієздатність* – це здатність суб'єкта самостійно, свідомими діями реалізовувати надані йому права і виконувати покладені

на нього обов'язки у сфері державного управління [2, с. 13].

Адміністративна деліктоздатність полягає у здатності суб'єкта нести за порушення адміністративно-правових норм юридичну відповідальність [2, с. 14].

Тематична група “форми та методи державного управління”

Державний примус – це психологічний або фізичний вплив державних органів (посадових осіб) на певних осіб з метою спонукати, примусити до виконання норм права [21, с. 14].

Адміністративний примус – це владне, здійснюване в односторонньому порядку та передбачених правовими нормами випадках застосування від імені держави до суб'єктів правовідносин, по-перше, заходів попередження правопорушень, по-друге, заходів припинення правопорушень, потрете, заходів відповідальності за порушення нормативно-правових установлень [21, с. 14].

Заходи адміністративного примусу поділяються на три групи:

- а) заходи адміністративного попередження;
- б) заходи адміністративного припинення;
- в) заходи відповідальності за порушення адміністративно-правових установлень [21, с. 14].

Заходи адміністративного попередження. Сутність попередження правопорушень полягає, по-перше, в тому, щоб не допустити протиправної поведінки з боку конкретних осіб, які до такої поведінки схильні; по-друге, в усуненні причин, що сприяють вчиненню правопорушень і утворенню умов, які виключають протиправну поведінку [21, с. 18].

Заходи адміністративного припинення. Їх призначення полягає: а) в припиненні протиправної поведінки; б) в усуненні шкідливих наслідків протиправної поведінки; в) утворенні необхідних умов для можливого в майбутньому притягнення винної особи до адміністративної відповідальності [21, с. 18].

Заходи відповідальності за порушення адміністративно-правових

установлень – це заходи адміністративного примусу, які містяться в адміністративна-правових санкціях і застосовуються уповноваженими на те державними органами, з додержанням встановленої процедури, а) до фізичних осіб за вчинення адміністративних правопорушень; б) до юридичних осіб за порушення адміністративно-правових установлень [21, с. 19].

Тематична група “правові акти державного управління”

Правові акти державного управління – це обов’язкові владні приписи, видані органами державного управління, що накладають на громадян, громадські організації, підприємства, установи, організації різних форм власності та їх посадових осіб певні обов’язки або надають їм які-небудь права [21, с. 20].

Судові акти у відповідності із завданнями суду, як правило, видаються у зв’язку з порушенням правової норми лише у випадках, чітко визначених законом. Судові акти приймаються у особливому, встановленому законом, процесуальному порядку. Процедура їх прийняття, форма, порядок набуття чинності та інше суворо регламентовані законом [21, с. 21].

Акти органів прокуратури – протест, подання, припис, постанова, поряд із судовими актами - також є реагуванням на порушення законності. Цими актами не створюються норми права, що притаманно для актів органів управління, юридичні відносини ці акти також не породжують [21, с. 20].

Акти об’єднань громадян, це акти колегіальні, вони мають силу лише для членів даної громадської організації чи партії. Вони забезпечуються заходами морального впливу [21, с. 21].

Управлінські рішення – це програми і директиви, плани та прогнози, акти планування і рішення трудових колективів, наукові рекомендації та методичні вказівки, технічні норми, умови, нормативи, правила, настанови тощо [21, с. 114].

Нормативні акти державного управління містять у собі загальні правила поведінки, які регулюють однотипні явища, визначені види суспільних відносин. Вони розраховані у більшості випадків на тривалий час, їх дія, як правило, не вичерпується однократним застосуванням. Нормативний акт застосовується завжди, коли який-небудь суб'єкт вступає до сфери відносин, що регулюються цим актом [21, с. 112].

Індивідуальні акти державного управління – акти застосування норм права до конкретних фактів, випадків. Вони встановлюють, змінюють чи припиняють конкретні адміністративно-правові відносини, завжди адресовані певним суб'єктам конкретних відносин (наприклад, Указ Президента України від 12.08.98 №12/98 “Про нагородження почесною відзнакою Президента України – «Орден за заслуги»”) [21, с. 114].

Адміністративний договір – угода двох чи більше суб'єктів адміністративного права, один із яких завжди є суб'єктом виконавчої влади. Це багатосторонній акт, за допомогою якого виникають, змінюються або припиняються взаємні права й обов'язки сторін [21, с. 115].

Адміністративні послуги – це публічні послуги, які надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування (адміністративними органами) і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень [21, с. 116].

Тематична група “адміністративна відповідальність”

Адміністративна деліктологія – це сукупність знань про адміністративні делікти і деліктність як масове негативне явище, що містить в собі детермінанти протиправної поведінки деліквентів, їхньої особистості з метою вироблення і використання адекватних заходів для протидії адміністративним правопорушенням [2, с. 29].

Адміністративна деліктність – це сукупність адміністративних деліктів (проступків), які вчинені у певному географічному просторі, у певний період часу [2, с. 30].

Деліктоздатність – здатність особи нести юридичну відповідальність за шкоду, заподіяну його протиправними діями. Є елементом дієздатності. Виражається в здатності суб'єкта самостійно усвідомлювати свій вчинок і його шкідливі результати, відповідати за свої протиправні дії і нести за них юридичну відповідальність [2, с. 31].

Адміністративна відповідальність – це специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення, що полягає в застосуванні уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законом стягнення до суб'єкта правопорушення [2, с. 32].

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [2, с. 35].

Складом адміністративного правопорушення розуміється встановлена адміністративним законодавством сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, за наявності яких діяння вважається адміністративним правопорушенням [21, с. 225].

Склади адміністративних правопорушень поділяються залежно від:

- 1) ступеня суспільної небезпеки – на основні і кваліфіковані;
- 2) характеру шкоди — на матеріальні і формальні;
- 3) суб'єкта проступку — на особисті і службові (посадові);
- 4) структури — на однозначні й альтернативні;
- 5) особливості конструкції — на описові і бланкетні (відсильні) [21, с. 225].

Адміністративний арешт (ст. 32 КУпАП). Ці стягнення встановлено за адміністративні правопорушення, що за ступенем громадської небезпеки наближаються до злочинів. Арешт є найбільш суворим з усіх видів адміністративних стягнень. Тому законодавець прямо зазначає, що адміністративний арешт застосовується лише у виняткових випадках за

окремі види адміністративних правопорушень [42].

Тематична група “адміністративно-процесуальна діяльність”

Адміністративний процес становить собою врегульовану нормами адміністративно-процесуального права діяльність органів виконавчої влади, їх посадових осіб, інших уповноважених на те суб'єктів, спрямовану на реалізацію норм адміністративного матеріального права, а також матеріально-правових норм інших галузей права в ході розгляду індивідуально-конкретних справ [2, с. 41].

Адміністративно-процесуальна норма – це встановлені чи санкціоновані державою обов'язкові правила, відповідно до яких регламентується порядок вирішення адміністративних справ, порядок реалізації матеріальних норм адміністративного права [2, с. 41].

Адміністративне провадження – це система адміністративно-процесуальних норм, що регулюють порядок розгляду і вирішення однорідних груп адміністративних справ, які безпосередньо пов'язані з управлінням чи адміністративною відповідальністю [21, с. 41].

Адміністративно-процедурна діяльність являє собою сукупність правових форм діяльності органів виконавчої влади, а у визначених законом випадках – органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, які спеціалізуються за різними галузями управління та видами юридичної практики [21, с. 42].

Адміністративно-юрисдикційне провадження – це нормативно встановлений порядок і форми здійснення вказаних дій, а також юридичні форми результатів відповідних процесуальних дій [2, с. 43].

Адміністративна юрисдикція – особливий вид правової діяльності органів виконавчої влади, у процесі якої розглядаються індивідуальні адміністративні справи та застосовуються відповідні адміністративні санкції [2, с. 44].

Нормотворчі провадження становлять специфічну діяльність уповноважених суб'єктів щодо підготовки, затвердження, офіційного

оголошення нормативно-правових актів [2, с. 145].

Установчі провадження — це специфічна діяльність уповноважених суб'єктів з реалізації норм матеріального адміністративного права щодо створення, реорганізації, ліквідації організаційних структур і комплектуванню їх персоналом [2, с. 146].

Правозастосовчі провадження становлять специфічну діяльність уповноважених суб'єктів із застосування норм матеріального адміністративного права щодо розгляду та вирішення індивідуальних управлінських справ [2, с. 152].

Контрольно-надзорні провадження становлять специфічну діяльність уповноважених суб'єктів щодо здійснення моніторингу, отримання інформації та перевірки відповідності діяльності органів управління, а також фізичних осіб вимогам нормативних актів і режиму законності [2, с. 155].

Протокол про адміністративне правопорушення. Про вчинення адміністративного правопорушення складається протокол уповноваженими на те посадовою особою або представником громадської організації чи органу громадської самодіяльності. Протокол про адміністративне правопорушення, у разі його оформлення, складається у двох екземплярах, один з яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності [2, с. 156].

3.2. Тематичні групи лексики адміністративного права (суміжні поняття)

Мова текстів адміністративного права формується не лише різними за семантикою базовими номінативними одиницями, які є її ядром та відтворюють поняттєву специфіку галузі, а й залученими термінами, які становлять досить вагомий пласт їх лексики. До них відносять терміни, взяті з інших суміжних правових і неправових галузей та активно

використовувані в сучасних текстах українського АП (з економічної галузі: *беззбитковість, безприбутковість, вартість*; з логіки: *докази*; з кримінального права: *злочин, ознаки злочину, покарання, суспільно небезпечна особа, порушення авторських прав, міра покарання, позбавлення волі*; з міжнародного права: *міжнародні правовідносини, міжнародно-правовий документ, міжнародна злочинність, дипломатична недоторканність, міжнародна угода*, з цивільного права: *позивач, відповідач, цивільні збитки, цивільний позов, цивільно-правові наслідки злочину, спільна власність подружжя* та ін.).

Об'єктом дослідницької уваги є терміни суміжних адміністративного процесу правових галузей: кримінального права, цивільного права, міжнародного права, конституційного права, трудового права, екологічного права, земельного права та ін. Терміни на позначення їх понять досить багатогранні щодо семантики, структурного складу, походження, що пов'язано зі специфікою конкретних правових галузей, проте необхідно, щоб правники розуміли їх у тому значенні, яке закріплене за ними у відповідному праві.

В аналізованому термінологічному дискурсі виокремлено такі тематичні групи та суміжну термінолексику.

Тематична група “забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні”

Законність – це режим системи відносин громадян, громадських та інших недержавних утворень, органів місцевого самоврядування з органами, що представляють різні гілки державної влади. Такий режим має сприяти забезпеченню прав і законних інтересів особи, її всебічному розвитку, формуванню й розвитку громадянського суспільства, ефективній діяльності державного механізму [21, с. 200].

Законність і дисципліна – це обов'язкові риси правової держави, сукупність форм і методів державного управління, які знаходять своє відображення в чинному законодавстві й за допомогою яких держава

регулює взаємовідносини в суспільстві, досягається стан законослухняної поведінки об'єктів управління [21, с. 201].

Організаційно-структурні формування – це ті державні органи і недержавні структури, на які покладено обов'язок з підтримання і зміцнення режиму законності [21, с. 202].

Організаційно-правові методи – це види діяльності організаційно-структурних формувань, практичні прийоми, операції, форми роботи, які ними використовуються для забезпечення законності [21, с. 202].

Відомчий контроль – це контроль, здійснюваний центральними органами виконавчої влади, їх структурними підрозділами стосовно організаційно підпорядкованих їм ланок. Так, МВС України забезпечує законність у діяльності працівників і військовослужбовців всієї системи МВС; у межах своїх повноважень організує виконання актів законодавства України і здійснює систематичний контроль за їх реалізацією [21, с. 203].

Надвідомчий контроль – це контроль, здійснюваний стосовно об'єктів, які організаційно не підпорядковані органам виконавчої влади. Так, МВС контролює у не підпорядкованих йому організаційно проведення роботи, спрямованої на запобігання дорожньо-транспортним пригодам [21, с. 204].

Тематична група “адміністративно-правове регулювання державного управління в сфері економіки”

Економіка – це системний господарський комплекс, що містить взаємопов'язані і взаємозалежні ланки, по-перше, суспільного виробництва, по-друге, розподілу і, по-третє, обміну зробленого продукту в масштабах усієї держави [21, с. 185].

Товар – це продукт діяльності (включаючи роботи, послуги, а також цінні папери), призначений для реалізації [21, с. 186].

Ринок товару (товарний ринок) – сфера обороту товару однієї споживчої вартості, в межах якої визначається монопольне становище [21, с. 186].

Конкуренція – змагальність підприємців, коли їх самостійні дії обмежують можливості кожного з них впливати на загальні умови реалізації товарів на ринку і стимулюють виробництво тих товарів, яких потребує споживач [21, с. 185].

Монопольне становище – домінуюче становище підприємця, яке дає йому можливість самостійно або разом з іншими підприємцями обмежувати конкуренцію певного товару на ринку. Монопольним визнається становище підприємця, частка якого на ринку певного товару перевищує 35 відсотків [21, с. 186].

Монопольна ціна – ціна, яка встановлюється підприємцем, що займає монопольне становище на ринку, і призводить до обмеження конкуренції і порушення прав споживача [21, с. 187].

Монопольна діяльність – дії (бездіяльність) підприємця (підприємців) за умови монопольного становища на ринку одного підприємця (групи підприємців) у виробництві та реалізації товарів, а також дії (бездіяльність) органів влади і управління, спрямовані на недопущення, істотне обмеження чи усунення конкуренції [21, с. 187].

Монопольне утворення – підприємство, об'єднання чи господарське товариство та інше утворення, що займає монопольне становище на ринку [21, с. 188].

Господарюючий суб'єкт (підприємець) – юридична особа незалежно від форми власності, що займається діяльністю з виробництва, реалізації, придбання товарів (робіт, послуг), громадянин, який здійснює самостійну підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, група зазначених юридичних та (або) фізичних осіб, якщо одна або кілька з них здійснює контроль над іншими, тобто має вирішальний вплив на їх господарську діяльність, у тому числі на прийняття управлінських рішень на підставі: володіння їх акціями (паями, частками); володіння або права використання їх активів; прав, зафіксованих в установчих документах або угодах (контрактах) [21, с. 188].

Неправомірними угодами між підприємцями визнаються угоди (погоджені дії), спрямовані на: встановлення (підтримання) монопольних цін (тарифів), знижок, надбавок (доплат), націнок; розподіл ринків за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи закупівель або за колом споживачів чи за іншими ознаками з метою їх монополізації; усунення з ринку або обмеження доступу на нього продавців, покупців, інших підприємців [21, с. 189].

Тематична група “зміст державного управління в соціально-культурній сфері”

Нормативний термін навчання – термін навчання за денною (очною) формою, необхідний для засвоєння особою нормативної та вибіркової частин змісту навчання і встановлений стандартом вищої освіти [21, с. 300].

Стандарт вищої освіти – сукупність норм, які визначають зміст вищої освіти, зміст навчання, засіб діагностики якості вищої освіти та нормативний термін навчання [21, с. 302].

Освітній рівень вищої освіти – характеристика вищої освіти за ознаками ступеня сформованості інтелектуальних якостей особи, достатніх для здобуття кваліфікації, яка відповідає певному освітньо-кваліфікаційному рівню [21, с. 302].

Освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти – характеристика вищої освіти за ознаками ступеня сформованості знань, умінь та навичок особи, що забезпечують її здатність виконувати завдання та обов'язки (роботи) певного рівня професійної діяльності [21, с. 303].

Вищий навчальний заклад – освітній, освітньо-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої

освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність [21, с. 303].

Вищий навчальний заклад державної форми власно – вищий навчальний заклад, заснований державою, що фінансується з державного бюджету і підпорядковується відповідному центральному органу виконавчої влади [21, с. 303].

Освітня діяльність – діяльність, пов'язана з наданням послуг для здобуття вищої освіти, з видачею відповідного документа [21, с. 304].

Лицензування – процедура визнання спроможності вищого навчального закладу певного типу розпочати освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також до державних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення [21, с. 303].

Лицензований напрям – напрям, за яким вищий навчальний заклад певного типу визнаний спроможним провадити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації [21, с. 304].

Лицензована спеціальність – спеціальність відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, за якою вищий навчальний заклад певного типу визнаний спроможним провадити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації [21, с. 305].

Акредитація – процедура надання вищому навчальному закладу певного типу права провадити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також до державних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення [21, с. 306].

Рівень акредитації – рівень спроможності вищого навчального закладу певного типу провадити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації [21, с. 306].

Акредитований напрям – напрям, за яким вищий навчальний заклад певного типу отримав право провадити освітню діяльність, пов'язану із

здобуттям вищої освіти та кваліфікації [21, с. 306].

Шкідливий вплив на здоров'я людини – вплив факторів середовища життєдіяльності, що створює загрозу здоров'ю, життю або працездатності людини чи здоров'ю майбутніх поколінь [2, с. 458].

Безпечні умови для людини – стан середовища життєдіяльності, при якому відсутня небезпека шкідливого впливу його факторів на людину [2, с. 105].

Варто зауважити, що й серед основних тематичних груп термінологічної лексики є лексеми, які позначають більш ширші поняття, ніж суто реалії адміністративного судочинства. Наприклад:

Гіпотеза вказує на фактичні умови, за наявності яких слід керуватися цією нормою [2, с. 14].

Диспозиція – це сформульоване у вигляді приписів, заборон, дозволів правило поведінки [2, с. 15].

Імміграція – це прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому законом порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання [2, с. 43].

Дозвіл на імміграцію – рішення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань імміграції та підпорядкованих йому органів, що надає право іноземцям та особам без громадянства на імміграцію [2, с. 44].

Посвідка – це документ, що стверджує право іноземця чи особи без громадянства на постійне проживання в Україні [2, с. 89].

Біженець – це особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства

(підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань [2, с. 28].

Таким чином, у результаті аналізу лексико-семантичних категорій на позначення понять суміжних галузей права виявлено: до лексичного складу текстів сучасного українського адміністративного права залучено правничі терміни спільні для більшості правових галузей і виокремлювані лише в конкретній галузі права; значна кількісна перевага надається термінам, залученим із субмови цивільного права, кримінального права що пов'язується із більшою правовою близькістю цих галузей порівняно з іншими; аналізована група термінів є неоднорідною за своїм семантичним наповненням, походженням і структурою, проте переважають однозначні власне українські складені одиниці.

ВИСНОВКИ

Дослідивши лексико-семантичну структуру сучасної української термінології адміністративного права, сфери його функціонування, лексико-семантичні категорії на позначення базових понять АП та суміжних галузей права, інноваційні процеси в лексиці текстів галузі маємо зробити такі висновки.

Дослідження лексики сучасних українських текстів адміністративного права актуалізується у зв'язку зі змінами, які відбуваються у правовому житті України, відповідно у різних галузях права: перебудова правової системи, розроблення відповідно до вимог і потреб сьогодення сучасної нормативно-правової бази, поява нових наукових понять тощо. Ці чинники безумовно впливають на мову права, яка реалізується через фаховий (правничий) текст.

Лінгвістичний аспект дослідження правничих текстів є обов'язковою складовою їх аналізу, що визнають останніми роками і мовознавці, і правники, оскільки саме через мовну досконалість спеціального тексту можна гідно репрезентувати здобутки українських юристів перед правовою спільнотою світу.

Особливістю правничого тексту є співвіднесеність з певною правовою сферою, призначеність змісту передусім для її фахівців, єдність його мети.

Мови спеціального призначення є частиною загальнолітературної мови, проте мають низку специфічних особливостей. Субмова адміністративного права – різновид правничої мови, який виявляє свою специфіку, зокрема через особливу сферу функціонування (судочинство) і функції, що через текст відтворюється у нормах АП. Це передусім мова чинного адміністративного кодексу України та інших нормативних правових актів, що обслуговують цю галузь права, а також наукова і

навчальна література.

Лексика текстів сучасного українського адмінправа становить організовану за загальномовними законами систему мовних одиниць, яка складається із взаємопов'язаних та взаємозумовлених частин, ключову з яких складають терміни, використовувані для номінації правових явищ і понять. У її складі визначено спеціальну (базові (вузькоспеціальні), залучені з інших терміносистем (правничих і неправничих) терміни), неспеціальну лексику (слова широкої семантики (загальноновживана лексика)) й номенклатуру (номенклатурні назви).

Термінологію адміністративного права становлять назви понять, предметів, дій, явищ, осіб тощо, які безпосередньо пов'язані з такою галуззю права, як адміністративне, та його функціонуванням у суспільстві.

Термінологічна лексика, зафіксована в словниках АП та чинному Кодексі про адміністративні правопорушення, становить логіко-лінгвальну єдність, в якій система вузькоспеціальних і залучених з інших галузей термінів відтворює систему понять чинного АП.

Лексика сучасних українських текстів АП структурована за лексико-семантичними категоріями, тобто групами слів, об'єднаними семантично й функціонально на основі зв'язку предметів та явищ правової дійсності, які вони позначають. На позначення базових понять галузі визначено сім лексико-тематичних груп.

Залучені з інших галузей права терміни об'єднуються у ЛСК за двома принципами:

- а) спільні для більшості правових галузей;
- б) виокремлювані лише у конкретній правовій галузі.

Визначені ЛСК багатогранні щодо семантики, структурного складу, мовного походження, проте спільними рисами є: переважання власне українських назв над запозиченими; тяжіння кримінальних процесуальних і залучених терміноодиниць до однозначності; переважання складених за структурою термінів з різною кількістю складників (від двох до восьми) і

способом їх поєднання, що пов'язано з розгалуженою складною системою понять кримінального процесуального права, яка вимагає змістової конкретизації, деталізації, уточнення, що й реалізовано через складену структуру правничого терміна.

Дослідження лексики текстів чинного адміністративного права дало змогу зафіксувати номінанти застарілих і новітніх понять і проаналізувати їх структуру й семантику, а також визначити ті зміни, які вплинули на появу цих термінів (зміна усієї системи українського права, наближення до європейської правової системи, тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Є. Загальні тенденції розвитку науково-технічної термінології. *Проблеми освіти : науково-методичний збірник*. Київ : Наукова думка, 1995. Вип. 2. С. 160–170.
2. Адміністративне право України: словник термінів / за заг.ред. Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова. Запоріжжя : Видавничий Дім “Ін-Юре”, 2014. 520 с.
3. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика (синонимические средства языка). Москва : Наука, 1974. 367 с.
4. Артикуца Н. О. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. *Українська термінологія і сучасність : збірник наукових праць / відп. ред. Л. О. Симоненко*. Київ : КНЕУ, 2005. Вип. VI. С. 84-89.
5. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія. Київ : Стилос, 2002. 198 с.
6. Архангельська А. М. Методи компонентного аналізу і компонентного синтезу в сучасних ономасіологічних дослідженнях. *Мовознавство*. 2011. № 1. С. 45-53.
7. Бацевич Ф. С. Процес неологізації та динаміка структури семантичного *Мовознавство*. 1980. №3. С. 54-80.
8. Безпояско О. К. Семантична співвідносність інтернаціональних суфіксів у словотворі української мови. *Мовознавство*. 1995. № 3. С. 61-65.
9. Брицын М. А. Юридическая терминология в восточно-славянской письменности до XV века : автореф. дис. д-ра филол. наук : 10.02.13 Каменец-Подольский, 1976. 38 с.
10. Брицын М. Я. Юридичний термін вира в давньоруській мові. *Дослідження з лексикології та лексикографії* : Київ : Вища школа, 1965. С. 220-222.
11. Васильев Л. М. Теория семантических полей. *Вопросы языкознания*.

1981. № 5. С. 105-113.

12. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика. Москва : Высшая школа, 1990. 175 с.

13. Василькова Л. О. Лексика на позначення правових відносин. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. пр. / відп. ред. Л. О. Симоненко. Київ : КНЕУ, 2001. Вип. 4. С. 34-37.

14. Веклинець Л. М. Структура і походження сучасної української психологічної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, Інститут української мови НАН України. 1997. 24 с.

15. Вербець М. Лексико-семантичні процеси в сучасній юридичній термінології. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2005. Вип. XI. С. 53-65.

16. Вербець М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02. Київ, КНУ імені Т. Шевченка, 2004. 20 с.

17. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии. *История отечественного терминоведения. Классики терминоведения: Очерк и хрестоматия* / под общ.ред. В. А. Татаринов. Москва : Наука 1994. С.12-21.

18. Вільчинська Т. П. Семантико-словотвірна характеристика оцінних назв осіб в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2000. 16 с.

19. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина. Москва: Изд-во МГУ, 2000. 128 с.

20. Гак В. Г. Суституция терминов в синтагматическом аспекте. *Терминология и культура речи*. Москва : Наука, 1981. С. 47-57.

21. Галуцько А. Р. Адміністративне право: підручник. Херсон : Олді-плюс, 2018. 446 с.

22. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 139 с.

23. Гапонова Л. Є. Запозичення як один із способів поповнення криміналістичної термінології. *Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія: Мовознавство*. Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. № 11. Вип. 16. С. 85-90.
24. Гапонова Л. Є. Формування української криміналістичної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2012. 20 с.
25. Гетьман А. Термінологія екологічного законодавства: методологічні засади та перспективи уніфікації. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2. С. 580-592.
26. Головатий С. П. Українська правнича термінологія. Якою їй бути? *Російсько-українсько-англійський словник правничої термінології. Труднощі терміновживання* / С. А. Воробйова, Ю. Є. Зайцев, Н. В. Соломашенко. Київ : Українська Правнича Фундація, 1994. С. 4,7.
27. Гринчишин Д. Г. Із спостережень над адміністративно-юридичною лексикою в українських грамотах XIV–XV ст. *Дослідження і матеріали з української мови*. Київ : Наукова думка, 1982. Т. 5. С. 31-52.
28. Грещук В. В. Семантико-словотвірна структура українських спільнокореневих дериватів на -інь, -ість, -ота, -ина, -изна, -ос. *Дослідження з словотвору та лексикології* : зб. наук. праць / відп.ред. І.С. Олійник. Київ : Знання, 1985. С. 30-33.
29. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания. Москва : Наука, 1987. 246 с.
30. Даниленко В. П. Терминологизация разных частей речи: термины-глаголы . *Проблемы языка науки и техники*. Москва : Просвещение, 1970. С. 42-47.
31. Данилова З. В. Поняття системності лексики, лексичних угруповань у мові та мовленні. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15 т. 1. С. 22, 28.
32. Дятчук Т. М. Українська соціально-економічна термінологія: становлення і кодифікація : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2003. 20 с.

33. Дьяков А. С. Основи термінотворення. Київ : Academia, 2000. 216 с.
34. Жила Т. І. Адміністративно-територіальна лексика української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2006. 20 с.
35. Зайцев Ю. Д. Деякі питання стратегії та методики термінологічних робіт у період кодифікації українського законодавства. *Українське право*. 2006. № 1. С. 76-78.
36. Залевская А. А. Некоторые проблемы теории понимания текста. *Вопросы языкознания*. 2002. № 3. С. 62, 73.
37. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов. Москва : Наука, 1977. 167 с.
38. Кардащук О. В. Семантичне поле простору як фрагмент мовної картини світу. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. 2009. Вип. 85 С. 35, 40 .
39. Катиш Т. В. Особливості функціонування термінологічної лексики в мові української фантастики : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Дніпропетровськ, 2005. 20 с.
40. Кияк Т. Проблема лінгвістичного упорядкування термінології. *Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць* / відп. ред. Л.О. Симоненко. Київ : КНЕУ, 2005. Вип. VI. С. 13-17.
41. Кобець Л. К. Лексико-семантична група як складник лексико-семантичної системи. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15. С. 129-135.
42. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 10.09.2019)
43. Корж А. В. Правові проблеми державної мови в Україні. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. Київ : Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. С. 88-92.
44. Костенко Л. М. Лексико-семантична та словотвірна структура української термінології садівництва : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 2005. 22 с.

45. Кочан І. М. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології: навчальний посібник. Київ: Знання, 2013. 294 с.
46. Ктитарова Н. К. Українська термінологія металургійної промисловості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2000. 20 с.
47. Левун Н. В. Словотвірні та граматичні особливості термінів і професіоналізмів. *Дослідження з граматичної будови української мови*. Дніпропетровськ, 1988. С. 13-23.
48. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. Белосток : Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008. 182 с.
49. Лепеха Т. В. Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2004. 19 с.
50. Лисиченко Л. А. Семантична структура слова. *Лексикологія сучасної української літературної мови*. Харків : Думка, 1984. 113 с.
51. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови Харків : ХДПУ імені Г.С. Сковороди, 1997. 131 с
52. Манакин В. Н. Сравнительная лексикология. Киев : Знання, 2004. 326 с.
53. Межжеріна Г. В. Структурна організація семантичних одиниць (поле – лексико-семантична група – слово). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2002. Вип. 5. С. 114-126.
54. Микульчик Р. З. Тематична класифікація фізичних термінів-епонімів. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Проблеми української термінології*. 2016. № 8. С. 92-95.
55. Никифоров В. К. О системности термина. *Вопросы языкознания*. 1976. № 1. С. 111-114.
56. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії. Київ : Академвидав, 2002. 397 с.
57. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник Київ Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
58. Онуфрієнко Г. С. Дериваційні параметри термінологічного знака як

об'єкт загального і слов'янського термінознавства. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. пр. / відп. ред. Л. О. Симоненко. Київ : КНЕУ, 2005. Вип. VI. С. 72-76.

59. Панько Т. І. Українське термінознавство. Львів : Світ, 1994. 216 с.

60. Пащук А. А. Юридична термінологія в судових документах України XVII ст. *Доповіді та повідомлення Львівського державного університету*. Львів, 1987. Вип. 7. Ч. 2. С. 168-171.

61. Полюга Л. Р. Термін у науковому тексті. *Проблеми української науково-технічної термінології* : тези доповідей IV міжнародної наук. конф. Львів, 1996. С. 7-9.

62. Пристайко Т. С., Конопелькина Е. А., Неженец Э. В. Очерки по русской терминологии экономики и права: монографія. под общ. ред. Т. С. Пристайко. Днепропетровск : Нова ідеологія, 2012. 304 с.

63. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Київ : Атыка, 2001. 176 с.

64. Соколовская Ж. П. Система в лексической семантике (анализ семантической структуры слова). Київ : Вища школа, 1982. 192 с.

65. Стецюк Б. Р. Терміни-словосполучення на означення поняття “суд” в актових документах Гетьманщини. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 1997. № 2. С. 172-178.

66. Стецюк Б. Р. Юридична лексика кримінально-процесуального права Гетьманщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Запоріжжя, 1999. 19 с

67. Токарська А. С. Актуальні ресурси української правничої термінології (проблемні аспекти) . *Проблеми української термінології*. Львів, 2002. № 3. С. 383-386.

68. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе. Москва : Наука, 1978. 272 с.

69. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов. Езиковедский изъследования в чест на академик Стефан Младенов. София, 1977. С.530-532.

70. Чулінда Л. І. Українська правнича термінологія : навчальний посібник. Київ : Магістр- XXI сторіччя, 2005. 112 с.
71. Чулінда Л. І. Герменевтичний метод дослідження юридико-лінгвістичних властивостей текстів нормативно-правових актів. *Українське право*. 2002. № 1 (15). С. 229-234.
72. Aitchison J. *Words in the Mind: An Introduction to the Mental Lexicon*. Oxford, New York: Basial Blackwell, 1997. 150 p.
73. Bach K. Applying Pragmatics to Epistemology. *Philosophical Issues*. 2008. 18(1). P. 68-88.
74. Fraser B. Pragmatic Competence: The Case of Hedging. *New Approaches to Hedging* ; [G. Kaltenböck, W. Mihatsch, S. Schneider]. Emerald Group Publishing, 2010. P. 15-34.
75. Green G.M. Some Interactions of Pragmatics and Grammar. *The Handbook of Pragmatics* ; [edited by Laurence R. Horn and G. Ward]. Blackwell Publishing, 2006. P. 407-426.
76. Lambrecht K. A Framework for the Analysis of Cleft Constructions. *Linguistics* 39, 3, 2001. P. 463-516.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Сиротенко Оксана Василівна, студент(ка) магістратури, форми навчання *заочної*, факультету *філологічного* спеціальності 035 “Філологія” спеціалізації 035.01 “Українська мова і література”, адреса електронної пошти sirotenkoviki@gmail.com, підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему “Семантична структура лексики сучасного адміністративного права”

- відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України “Про освіту”, зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____

ПІБ (студент) _____

Дата _____ Підпис _____

ПІБ (науковий керівник) _____